Verka Škurla-Ilijić

GRLICA

i još mnoge pripovijesti

TISAK i NAKLADA ST. KUGLI ZAGREB

Darovao sam knjižnici IX. tabora

Župan Ivica

25-VII-43

GRLICA

I JOŠ MNOGE PRIPOVIJESTI

Darovao sam knjižnici IX. tabora

Župan Ivica

25-VII-43

GRLICA

I JOŠ MNOGE PRIPOVIJESTI

NAPISALA

VERKA ŠKURLA-ILIJIĆ

ILUSTROVANO SA 4 SLIKE

TISAK I NAKLADA ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA 30

SADRŽAJ

POSVEĆENO GOSPOĐICAMA
SANKI I SMILJANI ŠKURLA

GRLICA

Zvala se je Grlica. U toj kući sve je bilo ukrućeno, oštro, ili ako hoćete, mrko:

Majka se od samih postova bila osušila. Žaleći sve mrtve ove doline suza, bila je ona vazda u crnini. Kajući se za sve grijehe i grešnike, stalno se muklo lupala u prsa i oblijevala suzama pokajnicama. Od neprestanog šaputanja molitava, tanka su joj usta, vječito drhtala. Nije gotovo nikad govorila, a od svega cvijeća zalijevala je samo »pasifloru«, modrikasti cvijet muke Isukrstove, u kojem prašnici, pestići i vjenčići, nisu bili drugo, nego slike i prilike mučilâ Gospodinovih. U čaški toga cvijeta, bilo je: pet čavala, čekić, spužva, trnova kruna i modrožuti oreol svetosti i smrti.

Otac Grličin, opori pomorski kapetan jednoga velikoga crnoga i trgovačkoga, prekooceanskoga broda. Kapetan dugih, skoro nepovratnih plovidbi. A možda se nikad ne bi svojoj kući bio ni povratio, da ga nije iz najdaljih daljina privlačilo to dijete; ta kćerkica, koju je ludo volio, a sav je svijet to znao.

Dva Grličina brata, bila su dva luda vjetra. Nikad ih stići! I baš kao da su banuli iz one

otvorene mješine u kojoj su nekoć živjeli zatvoreni svi vjetrovi, i braća su tako divljala i fijukala naokolo, počinivši svu silu nedopuštenih stvari, da bi tužbe kao vrane opkolile glavu kapetana, kad god bi se kući povratio, i tako da je on s te glave neprestano morao trti znoj, misleći što bi i kako bi, da ukroti nestašne sinove. Ali nemože se reći da malu Grlicu nisu i ova nemirna braća mnogo voljela. Ponekad bi je i među se uzeli — jedan za jednu, drugi za drugu ruku — pa hajd' s njom kroz vrtove i preko trava, pjevajući i kličući. Al onda bi se dva nestaška brzo posvadila, pa udri bježati jedan za drugim, preko ograda svih vrtova, preko prevrnutih barka, preko mreža, što su ih ribari pažljivo razastrli da se suše po žalu...

A mala bi sestrica ostajala sama na putu, ili sred bašte. No ne bi se rasplakala, kao što bi to učinila svaka druga beba. Ona bi tada potražila utjehe u razgovoru sa cvijećem. Išla bi od cvijeta do cvijeta, većinom im je laskala, jer su joj se toliko sviđale njihove svilene i baršunaste opravice. Samo pasifloru nije se usudila suviše oblijetati, i vazda je pored njenih tankih vriježa sklopila ručice kao na molitvu...

Cvjetovi su je poznavali, i svaki joj je rado ispričao svoju malu priču. A bilo je i »podzemnih« priča, jer — kako i sami znate — cvijeće ima mnogo posla dolje u zemlji, a tek o toplim

danima izbije na sunčane površine; tako u aprilu, maju....

— Ne, ne vidi se još brod odgovarala bi — ona, ali pismo — adresirano na me — već je stiglo, sa viješću da će nam se otac vrlo skoro vratiti. „Nadajmo se!"

— To će biti nekako tako, kad se otvori moja prva krunica, šapnuo je neotvoreni karanfil jedva čujno, jer cvijeće kojeg su pupovi još neotvoreni, jedva čujno šapuće.

— Sumnjam, zumbul će na to; ta to bi bilo suviše čekanja! Tebi se baš i ne žuri... Kapetan će prije doći.

— Udijeli mu Bože vjetra maestrala! — uzdahne ljiljan, jer njemu se vazda, nešto uzdiše.

Ipak, karanfil se požurio... Kapetan se bio povratio; brod mu se vidio u luci, a na karanfilovom busu rascvjetavala su se tri cvijeta. Jedan veliki, druga dva manja. Sastanak, ali odmah za tim rastanak. Sva ta tri cvijeta, ukinula je Grlica da njima na rastanku okiti svoje mile i drage: oca i dva brata. Jer je otac ovaj put na to daleko putovanje vodio i onu dvojicu. Sve se naime bilo urotilo proti njima: crkva, škola, učitelji, vjeroučitelji, susjedi, susjede, čak se je i gosp. gradski načelnik potužio da su mu svojim

praćkama porazbijali „ferale” oko općine. I otac, neumoljiv i mrk, odluči da ih ovoga puta obojicu ukrca na svoj brod, kao proste „mornariće” što ih zovu: „mali od broda” ili „mali od foguna”... Da vlače konope, da polijevaju palubu, da se penju po jarbolima i čiste „busolu”...

Na majci se tuga s rastanka sa sinovima jedva i poznavaše, jer je ona i onako vazda bila tužna, ali Grlica sva se promijenila. Drhtavom ručicom zakitila je oca i braću na rastanku s ona tri karanfilova cvijeta jednim velikim i dvjema manjima, koji su se u njihovim zapućcima žarila i kad je brod bio već daleko odmakao, te se jedva još vidilo kako joj s broda mašu: „S Bogom ostaj mala naša Grlice! Da Bog dâ, da nas zdravo i veselo dočekala! Obećajemo ti da ćemo se popraviti”, dovikivala su braća da je utješe.

Ali nisu je utješila. Bila je najednoć postala veoma tiha i tužna... Otac — koji je za čitavo vrijeme svog boravka u domu — samo u to obožavano dijete gledao, odmah je uostalom bio primijetio da je Grlica mnogo bljeđa nego inače, i da je nekako drugačija...

Ali majka nije toga htjela uvidjeti, nego je tvrdila, da je to možda od radosti i uzbuđenja, što ju je ona, majka, kao najveće svoje blago, neki dan — kad je bila s njom sama samcata u crkvi — visoko na ispruženim rukama podigla

pred oltarom i Bogu je zavjetovala: Njihova će Grlica postati koludrica i služiti Bogu, umaknuvši svim zamkama opakoga svijeta... Ali tada su zločesti dječaci čitav dan hulili po kući: da oni nikad neće dopustiti, da se njihova sestrica zaredi i dobije nekakvo drugo ime, koje oni neće moći ni izgovoriti...

Ali što ljudi snuju, što ljudi određuju, što ljudi „hoće” ili „neće”, to je jedno, a što hoće Bog, to je posve nešto drugo. To je dakako vrlo tužno. Pa ni cvijeća nema da raste uz neravne pute koje je sudbina namijenila samo čovjeku.

Iznenada, malo se Grlica teško razbolila. Tako teško, da se čitav gradić uskomešao. Sve obitelji slale su joj svoje kućne ljekare u pomoć, ali su oni nad posteljicom male bolesnice stajali pognute glave i nemoćno spuštenih ruku, te šutjeli dugo i zloslutno.

A Grlica je samo gledala niz more...

— Zovnite mi Filu... — šapnula je jednom.

File je bila kršna seoska djevojka, koja je skoro uvijek samo po vrtu poslovala i pjevala da je orio čitav kraj. No sad i ona bijaše zamukla.

Na vršcima prstiju, susprežući dah, sa velikom kitom cvijeća, iz koje je mirisao i kaloper, primicala se File maloj posteljici...

— File, sjedni tu... Malo šuti, odahni, ne boj se... Pa onda mi zapjevaj onu tvoju pjesmu o moru. File! Hoćeš li? Reci?

Malo za tim udesila je File glas i — ne onako, da sve trešti — nego pod glas, zapjevala pjesmicu o moru:

„...O more duboko,
Sva moja radosti,
Po tebi meni plovi,
Cvijet moje mladosti...”

— — — — — —

Ali vidjevši da je mala bolesnica zatvorila oči, mislila je File da je mala mučenica zaspala i išuljala se iz sobe.

No tanke i beskrvne usnice bolesne male Grlice, micale su se skoro sasvim neprimjetno:

„... Po tebi meni plovi...”

— — — — — —

*

I kapetan, sa svoja dva sina, plovio je morem. Na daleko! Ovo je bilo jedno od njegovih najduljih putovanja.

Bili su nasred oceana. Ni od kuda nije se mogao vidjeti kraj, tako da je onom koji traži neku prispodobu za pojam vječnosti, bilo dosta da uzađe vrh toga broda, i pogleda oko sebe...

Sa sinovima bio je otac na brodu vrlo strog. Ta onaj je brod imao biti njihovo „popravilište”. Na tom velikom, trgovačkom brodu nije bilo putnika, već sama posada; mogao je dakle otac — i zapovjednik broda — sav svoj strogi program popravljanja mirno i sistematski provesti. I provodio ga je temeljito.

Jedino što im je bilo dopušteno i po čemu su se razlikovali od ostalih mornara, bilo je to, da su se pred ručak i večeru umivali, začešljavali oblačili u čisto, i smjeli s ocem ručati i večerati.

I bilo je tako — jednoga dana — baš za vrijeme ručka... Sluga je posluživao oko stola, koji je bio, zbog vrućine, prostrt gore na otvorenom. Tanjuri su bili puni, i baš da će kapetan zahvatiti prvu žlicu, kad li odjednom — ne znaš, ni kako, ni što, ni odakle (ta otkad je nestalo kopna; danima plove samom sredinom Oceana!) kad li odjednom pade na rub stola jedna mala, bijela grlica, sa svojom tankom crnom pantličicom oko svijetla vrata...

— Grlica! kliknuše oba dječaka u jedan glas. Grlica! Ta odakle je samo mogla doletjeti? Pa već danima i danima ne možemo nigdje dogledati kraja! I kako je samo nismo ni čuli ni vidjeli gdje leti? Odakle se stvorila?

Tako su klicala braća i htjela svijetlu ptičicu uhvatiti... Ali kapetan — problijedivši malo u

licu, — dignu ruku i zabrani im da u pticu diraju. Nek je puštaju da leti kamo hoće. Niko da je nije taknuo!

I ptičica je letjela slobodno po brodu. Letjela, letjela, mili Bože, kamo se sve nije zaletjela! Puna tri dana prolijetala je cijelim brodom. Zalijetala se visoko gore u vrhove jarbola, sunula čak tamo dolje u dno lađe, zaletjela se u kapetanovu kabinu, sjedjela vrh uzglavlja njegove pomorske ložnice, njihala se na visokim konopima vrh pučine, slijetala na križe; padala na ramena, sad kapetanu, sad njegovim sinovima.

Braća su joj se silno veselila i pljeskala, ali kapetan joj se ni jednom nije nasmijao, nego je naprotiv bio teško zabrinut... No grlica kao da ga htjede razabrati, slijetala mu je čas na lakat, čas na koljeno, i gledala mu u oči.

I — kako rekoh — sve tako, puna tri dana. Lepršala, prolijetala, gukala i sjevkala. Sad ovdje, sad ondje, puna tri dana...

Kad je bilo trećega jutra — otac i sinovi opet sjedoše užinati, a grlica iznenada sjedne isto onako na rub njihova stola, kao u času kad se je pojavila. Braća su je gledala presretna: — Kako se je samo pripitomila; nikad ih neće ostaviti! Donijeće je doma, i...

Ali još su oni bili u riječi, a grličica zatrepta i — kako to već grlice rade — uze se klanjati i gukati.

Najprije se duboko pokloni pred kapetanom:

— Kukurrruuu!

pa pred starijim dječakom:

— Kukurrruuu!

a onda se nakloni i najmlađemu:

— Kukurrruuu!

I uze opet lepršati krilima, lepršati, a tad se najednom uzvi ravno u visine... Ni desno ni lijevo, nego pravo u nebo. I više se nije vidjela. Više nije sletila! Više se nikad nije povratila.

A zapovjednik broda dao je iznenadno naređenje, da se plovi put naših voda...

I već je veliki, crni i teški trgovački brod ulazio u živahnu luku.

Kapetan, zapovjednik broda — stajao je na svom zapovjedničkom mostu, sa dalekozorom u ruci, koja je malo podrhtavala... Nikada dosada ta ruka nije drhtala, a gle sad, onaj durbin... ta ispast će mu iz ruke!...

Kapetan je motrio luku, kojoj su se približavali... I tamo, na samome rubu obale, opazi on

nekoliko svojih najbližih prijatelja, isto komandanata. Svi su imali ozbiljna, svečana lica, a što se je brod više približavao opažalo se među tim ljudima sve više neko zbunjeno komešanje. A kapetan je, što se je njegov brod više približavao, bivao sve bljeđi i bljeđi...

Njegova dva sina — kojima se je ovim povratkom bilo dovršilo „iskušenje" i kazna — stajala su uz oca, lijepo obučeni. A otac ih je — preko svakog svog običaja — sve više i više stiskao uza se, što se je brod više približavao kraju...

Svečanih lica i nekako teških koraka, pristupili su prijatelji, da dočekaju kapetana i — da... Ali kapetan ih — i prije nego su se sasvim približili, i prije nego što su stigli da išta kažu, — zaustavi rukom, i u koraku i u riječi:

— Znam, prijatelji moji, što znači vaš doček, vaša zabuna; znam što hoćete da mi kažete... Meni je — tamo dolje kod nas, — umrla mala... Moja mala!...

Svi kapetani oboriše nijemo glave, da je tako ... Da je njegovo očinsko srce pogodilo... Da su riječi suvišne...

I kapetanu, zaista, nije trebalo reći ništa. Bilo je sve onako, kako je on doslutio:

U času kad je na rub brodskoga stola sletila ona bijela grlica, njegova je mala Grlica baš

bila izdahnula, a u času kad se je sa onog istog ruba stola vinula ravno u visinu, da se nikad više ne povrati, njegovu su Grlicu baš bili položili u zemljicu, tamo gdje biva i cvijeće prije nego se pojavi na sunčane površine aprila i maja.

Dječaci su glasno ridali, a otac ih je — preko svakog svog običaja — sve jače uza se stezao....

MLADA PUTNICA

Tru-tu-tu! Tru-tu-tu! Tru-tu-tu! Veseli šoferov znak, da je glomazni provincijski autobus spreman na daleki put.

U velikim kolima sjedjelo je mnogo njih: Veći, manji, posjednici; veći, manji trgovci, sa ženama, sa djecom i bez njih; mešetari, vinogradari i jedna gospođa u dubokoj crnini. A u kutu, zgurio se neugledni neki starac, izdrte obuće, dronjava kaputa, na kome je bilo stotinu zakrpa; brada sijeda, neuredna, čupava, bijele obrve, zaklanjahu njegov pogled.

Crveni, kratkonogi načelnik nekog malog mjesta, koji se također tu desio, mrmljao je na to, da se mora voziti sa prosjacima, ali šofer, neka energična momčina, podviknu:

— Što je dakle, živimo li u doba demokratizma, ili ne; čovjek je platio voznu kartu, baš kao i vi, gospodine načelniče. A na to je gospodin načelnik zašutio. I kola se trznuše na polazak...

Ali gle! Tko ono odonud poljskom stazom hrli, posrćući, poskakujući, mašući suncobranima, kišobranima, štapovima, torbicama, maramicama, paketima, da se, za ljubav Božju, stane i na njih počeka?

Bila je to čudna grupica ljudi: Dvoje staraca, valjda babuška i djeduška, među njima divna, rumena, kudrava i veoma mlada djevojka. A za njima je — vukući kovčege — trapao momak. A i neka kao sluškinjica, što je nosila manje stvari. Sad su svi skupa briznuli u plač, sad su opet požurivši korake, udarili u smijeh...

— Nema mjesta! Nema mjesta! Prekasno! doviknu im šofer.

— Ali ne; ne putuju svi, samo ona, njihova mila djevojčica... Putuje daleko! Na vjenčanje! U subotu je naime njeno vjenčanje.... Tako je odlučeno! Trebali su doduše svati po nju doći ali, poslovi... u obitelji njenog odabranika, sve su same poslovne osobe — a zna se što su poslovi. — I tako ona eto putuje sama. Zar nema malo mjesta? Samo malo mjesta?

U nutrinji auta nasta veselo komešanje. Sve se je rado malo stisnulo, da bi divna mlada nevjestica dobila „malo mjesta".

A ona, ona je bila presretna i ako su joj oči bile pune suza, zbog rastanka sa starcima, koji je kanda bio veoma težak.

Ali šofer energično zatrubi posljednji put, a kola pojure ne zaustavljajući se više.

Došavši u sparnu nutrinju tih velikih kola, ona se je djevojčica — kojoj nije moglo biti više od šesnaest godina — svima ljubezno naklonila.

Malo je šutjela, a onda je počela da govori. U svojem odgovaranju i objašnjavanju, ona se par puta i na starca-prosjaka obratila, ali on je bio jedini, koji se za djevojku nije zanimao, niti je uopće bilo s kime riječi progovorio.

A djevojčica je govorila, govorila. Povjerila je ljudima u autobusu sve...

— Putuje, da! Daleko, da! U... Ima odabranika. Poslovi ga, istina, čine suviše ozbiljnim čovjekom, ali inače... Ono dvoje staraca? Ne, ono nisu njeni „pravi" djed i baka, jer ona... ona je siroče i nema na svijetu baš nikog svoga. Ali ono ju je dvoje dobrih staraca prigrlilo kao svoje rođeno, brinulo se o njoj, iskupilo joj ruho za udaju i darivali joj evo ovaj miraz, koji ona nosi u torbici...

I djevojčica svima pokaza svoju ručnu torbicu, koju je čvrsto držala, te svima povjeri da u toj torbici nosi 50.000 dinara. To doduše nije baš tako mnogo, ali kad se uzme u obzir koliko su starci morali štedjeti da joj to skupe, kolikoga su se odrekli i šta su sve za to žrtvovali, onda je to vrlo mnogo...

Tako je pričala i pričala. Neko su je vrijeme s interesom slušali, ali kako je u nutrinji kola sve sparnije bivalo, i kako je eto već pala i noć, putničke umorne glave klonu kud koja, te su već skoro svi imali zatvorene oči i kunjali.

Samo je djevojka svoje širom otvorila... Ne, ona nije mogla zakunjati. Ta u subotu je njeno vjenčanje! Njen dolazak s neustrpljenjem jedva očekuju. Gore u onim kovčezima što su ih pometali tamo na krov automobila, leži pomnjivo složena njena bijela vjenčanica i skupocjeno starinsko velo. I mirta i sve... A unaokolo eto sve je već klonulo, umorilo se, zakunjalo... Ali kako se može zakunjati, a zapad se nije još ni posve ugasio; još se jedna duga svileno-crvena pruga vuče čitavim horizontom? Ne nastojati da pročitaš onu čudnu dugu riječ, vijugastih slova, što je „piše" potočić, prolazeći duboko dolje nekom dolinom... Ne gledati mala mjesta pored kojih se prolazi, gdje često šofer i siđe, da pogleda na svojim kolima ovo, ili ono, a oko njega se zgrne sve selo sa svojom djecom, djevojkama, krovovima, cestom i zvonikom? Zakunjati, i ne gledati visoke, mrke, neprobojne zidove šuma pored kojih se juri? Ne pitati te šume: da li kriju u sebi junaka, ili vuka, il' mrka hajduka?...

Šume! Šume! Šume! A gle, gle ti, sad će u jednu od tih šuma i ujuriti kao u neki tamnozeleni tunel.

Hu, kako je u njoj mračno! Stostruka noć! Auto doduše ima velika dva fenjera, a cesta kroz šumu nije baš tako uska.

Juri auto, juri, ali i noć juri... Već je vrlo kasno, a oni su još uvijek nasred te šume, jer te šume ima na kilometre i kilometre.

Novac ili život...

Juri auto, juri; putnici su mirni; puti su daleki. Zvrči, klopoće, drnda, samo motor.

Al najednom: Bum! Pum! Dum! Šta je to? Sve se trže, sve skoči na noge...

Auto je morao stati... Prsnuo je jedan kotač, što li? Šofer mora sići. On ne pojmi, kako se je to moglo dogoditi. On će da vidi što je to; sigurno ništa, malenkost; to će biti brzo gotovo.

I šofer siđe te uze brzo popravljati kola, a putničke glave stadoše opet tražiti zgodna mjesta za počivanje. Laktovi se stadoše namještati što zgodnije.

Ali nije šofer još bio ni dovršio svoga posla, kad li iznenada prolomi nešto kroz granje s jedne i druge strane šumske ceste. Kroz debele zidove mrkih šuma iskočiše odasvud crne sjene... Pred putnike banuše zakrinkani, naoružani ljudi... Razbojnici! Zakrčiše putnicima put... Uperiše na njih hladne cijevi... Kriknuše:

— Novac, ili život!

Nahrupiše u nutrinju kola u kojima nasta vrisak i otimanje, užas i zaprepaštenje...

Ali u to se diže onaj stari prosjak, koji ne bijaše još ni riječi progovorio... On pristupi razbojnicima, i reče:

— Uzalud je — ljudi moji — da jedni i drugi gubimo vrijeme. Novaca u ovim kolima — vjerujte meni — baš ni u koga nema, osim u ove

mlade gospođice. A u njezinoj torbici ima 50.000 dinara. Uzmite si to, pa pođimo svaki svojim putem, jer je i onako kasno...

Jedan od razbojnika pokroči do zaprepaštene djevojke, koja je prodirnim vriskovima i svim svojim silama branila svoje dobro. Pokidala je razbojniku sve rukave, ali ju je ovaj, naravski, ipak brzo svladao, nasilno otvorio njenu torbicu, oteo sav novac, te dao ostalima znak da se udalje.

Razbojnika nesta, auto jurne dalje...

Ali u nutrinji toga auta, podiže se čitav vihor ogorčenja, žalosti, uzbuđenja i prezira za starca — izdajicu.

Načelnik ga htjede čizmom izbaciti napolje.

A djevojka? Tko će utješiti jadnicu? Uzalud ju je gospođa u crnini tijesno privijala uza se:

— Ta nije najveća nesreća ni najveći gubitak izgubiti novac, mila moja... Nije, ne...

Ali nevjesticu koja je izgubila sav miraz, nevjesticu, koja je tako reći, bila žrtvovana za korist sviju, nije moglo umiriti nikakovo uvjeravanje... ni gorka iskustva gospođe u crnini.

Već je svitalo kad stigoše na određeno mjesto. Svi su naime putovali u taj i taj gradić. I naša tužna djevojčica.

Svima odahne, kad razabraše da djevojčicu dočekuje jedna tetka u pratnji djevojčina vjere-

nika. Samo što oboje bijaše nekako kruto i dostojanstveno, držeći se velevažno.

Doduše oboje je raširilo ruke htijući valjda djevojčicu zagrliti, a razvukoše i lica na smijeh, ali čim čuše što se je dogodilo, prošlo je posve bez zagrljala... a ruke im klonuše. Uzmakoše preneraženi, gotovo uvrijeđeni; prekoriše bijednu djevojčicu: takva šta nije se naprosto smjelo dogoditi... To je neopreznost!

Svi opaziše, u kakvom se nemilom položaju nalazi lijepa nevjestica. Gospođa u crnini gotovo ju je htjela povesti sa sobom...

Osvrnuše se i za onom starom vucibatinom, koji je djevojku izdao razbojnicima, ali njega bijaše netragom nestalo...

Putnici se konačno raziđoše svaki na svoju stranu, prepustivši ono djevojče njenoj sudbini. Plačući i pognute glave pošla je za onima koji je dočekaše.

Plakala je... Plakala je, stigavši kući svojih ugostitelja. Plakala je, razabravši promjenu koja je najednom nastala među svojtom u postupku prema njoj, razumjevši da je sve to zato, jer nema više ni ono malo miraza, s kojim je još nekako išlo da se uda. Najednom se pročulo da u subotu ne može biti vjenčanja. »Nepredvidivi poslovi« sprječavaju u tom njena vjerenika, koga je prosto bilo nekud nestalo istoga dana.

Kad se dakle vjenčanje mora odgoditi, ona bi rado poći odakle je i došla; natrag svojim starčićima. Oni je neće prekoravati... Ona mora k njima, izjavila je.

— No dobro, dobro, rodbina nema ništa proti tome, da se ona vrati onamo... Ostalo joj je ipak valjda barem toliko, koliko joj je dosta za putni trošak...

Ali njoj nije više bilo ostalo ništa. I ona je gorko, gorko plakala. Ne toliko što je sad takova puka sirota, nego što je ugledala naličje sreće i pravo lice svijeta. Gorak je plač razočaranja...

Što sad? Čekala je da joj njeni skrbnici — babuška i djeduška — pošalju putni trošak. Ali starci, istresavši sve ladice, još uvijek ne smogoše toliko. Od njih nije dolazilo ništa... A ni vjerenik se ni otkale nije javljao... Uzalud je — lomeći noge niza stube — trčala pred poštara, koji bi je vazda rastužio, onim poznatim gestom poštara, kad nekome — „ne dođe ništa".

Ipak, jednog jutra stiže i za nju jedno pismo... Ali koliko iznenađenja kad je ugledala nepoznati rukopis! A tek kad je otvorila, i razabrala, što u tom pismu piše!

Sjećate li se starca-odrpanca, što je ono bio izdao razbojnicima, kako... To je eto pismo potjecalo od njega i evo što je u njem bilo pisano:

Štovana gospođice!

S pravom ste se prezirno odvrnuli od drpavog starca — izdajice, koji vas je onako nemilo ucvilio, izdavši vas razbojnicima.

Ali sjetite se malo onog njegovog izdrtog kaputa, sa stotinu zakrpa... Znajte, sad mila gospođice, da je u svaku onu zakrpu bilo ušiveno mnogo stotina hiljada. Svojim odrpanim i bijednim izgledom, onaj je starac samo htio maskirati silno bogatstvo koje je sa sobom nosio. Da odvrne razbojnike od sebe, on je izdao djevojčin novac, čime su se razbojnici zadovoljili, baš kako je on i predvidio.

Starac moli lijepu gospođicu hiljadu puta za oproštenje, radi neugodnosti koju joj je prouzročio. On bi je najljepše molio da izvoli primiti malu otštetu za svoj strah. I sa starčeve strane mali prilog svome mirazu Banka (ta i ta) *će joj isplatiti: pet stotina hiljada dinara.*

On joj želi svaku sreću, ali njegovo je staračko iskustvo opominje na to, da je sreća slijepa; valja dakle ljudima dobro otvoriti oči... Dodaje da ima i takovih razbojnika, koji ne žive po šumama... Primjećuje, da nikakva nesreća ne dolazi samo zato, da naškodi; da se naime iz nesreća dade koješta naučiti. Tako je možda i ona, malo bolje naučila poznavati ljude oko sebe...

I tako dalje... Bilo je puno blagosti, puno mudrosti u tom čudnom pismu, sve dok nije došlo do srdačnog pozdrava i do nerazumljivog potpisa.

Mladoj djevojci valjalo je mnogo puta pročitati to pismo, dok se je konačno ipak snašla i razumjela što tu piše...

Prišuljala se i rodbina.... I kad je djevojčica sa čitanja tih vijesti podignula glavu, te pogledala oko sebe, nije nikog više mogla prepoznati: Ta zar su to zaista ista ona lica što su još samih par minuta ranije bila porugljiva, zlobna, šutljiva, hladna, ta i ne pitajte kakva sve?...

A odnekale gle, stvorio se i on — vjerenik!

I sve sada radosno širi ruke prema njoj, sva lica široko, široko razvučena na smijeh... Sada!

Ali je djevojčica od te lažne ljubeznosti odvrnula glavu... Brže bolje, pakovala je...

— Ta kuda? Kuda? Sve je u redu! Poslovi su se uredili... Vjenčanje može biti već sutra...

— Ne, hvala! Ona povlači svoju riječ. Ona razvrgava zaruke; ona neće više ni da vidi vjerenika. Neka samo ide za svojim poslovima. I ona će poći za svojima. I ona ima posla. U banci... S Bogom!

— Ali zaboga, a njena budućnost, njena sreća?

— Oh, sreća je slijepa, a njena budućnost?... Ta njoj je tek šesnaest godina! Ona može čekati... Zbogom! Zbogom! Zbogom!

I nestade je kao vjetra. Jurnula je u banku, tamo je dala adresu na koju ima da se za njom pošalje novac, jer ga više nije htjela sa sobom nositi, te je opet sjela u autobus i opet se vratila svojim starcima, koji su prosto cviljeli od ganuća i sreće, kad su čuli sve što je i kako je, i kad je njihovo milo djevojče opet bilo tu.

A u neku subotu biće ipak vjenčanje, ali će obradovana djevojka izabravši dostojnijeg vjerenika, dobro otvoriti oči, jer sad ima i ona i suviše iskustva i zna to, da je sreća slijepa i da smo mi oni, koji mjesto nje moramo imati širom otvorene oči.

SUDBINE

Na jednoj terasi iznad mora, igralo se dvoje djece: dječak i djevojčica; Ivo i Ivanica.

Sve je u to dvoje djece bilo jednako; i imena i naravi i sudbine: Ni jedno ni drugo nije imalo roditeljâ. Djevojčica je živjela kod neke stare bogate tetke, kojoj je jedinac sin bio u svijetu, i neprestano je čeznula za njim, nadajući se njegovom skorom povratku, ali sin se nije vraćao.

Da ne bude sama i da učini jedno Bogu ugodno djelo više, uze ona i prigrli kao svoje onu malu Ivanicu, koja se onako lijepo sa malo starijim Ivom igrala nad morem.

Kako je to dvoje djece raslo sve je više spoznavalo, da ih je dobri Bog jedno za drugo stvorio, te kad već odrastoše, slavilo se jednog Ivan-dana veoma svečano na tetkinoj terasi: i njihov zajednički imendan i njihove zaruke...

Tetka, a i ostali uzvanici, plakahu od ganuća, gledajući kako se ono dvoje lijepe djece voli i vedra oka gleda u budućnost.

Osim toga, eto je i od tetkinog sina došlo pismo u kojem javlja da se sigurno vraća prije

dva tri mjeseca dana. Za te dane bude urečeno vjenčanje Ive i Ivanice. Prije ne, jer tetka nije htjela da ostane sama... Ali kad joj se vrati sin, taj će se dan zapamtiti...

Te večeri na toj terasi stadoše se prepričavati kojekakova ivanj-danska „čuda". I kako djevojke na taj dan „beru paprat", vješaju prsten nad čašom vode o jednoj svojoj istrganoj kosi, da dogledaju „kada će se udati"... A da vide „tko im je suđen", postavljaju se u pola noći pred ogledalo u nekoj osamljenoj sobi i kad odbije ponoćni sat: u ogledalu će se pojaviti lice suđenika... I pletu vijence, šaljući ih niz vodu. Te da bi neke djevojke i u jednoj praznoj blagovaonici — oko ponoći ivanj-danske — postavile stol za dvoje: donijele na stol jelo „sve za dvoje"... A u času kad bi odbio dvanaesti sat, da bi se u toj blagovaonici otvorila vrata, a u sobu bi ušao onaj, koji će djevojku voditi oltaru... To jest, ne on, nego duša njegova, dok je on sam mogao biti i na kraju svijeta.

Sve je to slušala mlada Ivanica i neprestano pjevuckala onu malo tajanstvenu pjesmicu:

„Sadila sam lan
Baš na Ivanj-dan..."

Ona je jutros rano od ivanjskog cvijeća plela vijenac i slala ga niz more pjevajući:

„Plovi, plovi moj zeleni v'jenče"...

Vijenac je imao nalog da plovi preko sinjeg mora i da nađe strica i svrati ga rođenom domu, jer dok se on — taj stric ne vrati — neće biti pira Ive i Ivanice...

Ali kako je ono o „prostiranju stola" o ponoći i o tome kako se u tome času od suđenika rastavlja duh i pojavljuje se u sobi djevojke koja je prostirala za dvoje, dok se ta djevojka mora povući u drugu sobu i viriti kroz ključanicu u tu blagovaonicu u kojoj je prostirala za dvoje i gdje je na stolu upalila dvije svijeće. I mora ustrpljivo čekati da počne odbijati ponoć. Ona, Ivanica, ona će to učiniti! Nitko neće znati...

Uzalud je tetka opominjala: „Djeco, Bog se moli. Bog se ne uhodi"; uzalud joj je i zaručnik govorio: „Ivanice, dušo, prave su sudbine ljudi nedogledne..." Ivanica otkad je to čula, nije više imala mira ni pokoja. No nikom se nije odavala. Jedva je čekala ponoć. Ona je htjela vidjeti dušu svoga Ive, svoga suđenika. Ali šutjela je o tom...

I oko ponoći, kad se društvo već odavna bilo razišlo sa terase, kad se je već i Ivo bio oprostio s obećanjem da će sutra nefaljeno doći na ručak, kad je dakle sve bilo crno, gluho i nijemo, ode Ivanica polako na prstima — bosih nogu, raspletenih kosa i u dugoj noćnoj košulji u mračnu

blagovaonicu, na kojoj je bilo više vratiju, a na jedna se je velika dvostruka i staklena, dolazilo i izvana...

U toj blagovaonici, vrlo starinskoj, poče ona vaditi starinsko posuđe i prostirati stol za dvoje. Donese i dva teška čiraka, te zapali u njima — na onom stolu — dvije svijeće, pa se povuče u svoju sobu, odakle je virila u osvjetljenu blagovaonicu i čekala ponoć...

— Don, don, don! poče odjednom odbijati. A djevojka strepi, čeka... Srce toliko lupa da se ona već boji da to srce ne probudi i tetku i sluškinju...

Al kad je odbilo posljednji i dvanaesti put, na onoj se blagovaonici naglo otvore vrata, koja vode izvana, vrata od stakla, a u blagovaonicu uđe čovjek kojeg Ivanica ne bijaše nikad vidjela... Potpuno nepoznat čovjek, uđe u blagovaonicu... Bio je u putničkom odijelu. Na glavi tropski šešir sa koprenom; preko lakta putni pled, u ruci mala ručna putna torbica, kajiš od dalekozora o vratu...

Djevojka vrisne, zatetura unatraške, i sruši se kao mrtva na svoju postelju...

Dotle je onaj čovjek odložio putnu torbicu na neki stolac; skinuo šešir, izvadio rupčić i otro znoj sa čela, pa počeo mirno jesti ono što je na

stolu bilo pripravljeno. Kako je on dovršavao večerati, svijeće su se polako gasile i doskora je opet bio mir i mrak...

*

Oko toga istoga vremena, uzašao je bio Ivo čak na peti kat svoje puste palače uz more, u kojoj je sa nekom starom suludom sluškinjom — skoro otkad je pamtio za se — vazda sam živio, sam samcat.

Bilo mu je nekako sparno dolje u sobi, pa je izašao na najgornji doksat.

On će u ovoj divnoj noći svetog Ivana, kad se nebo otvara misliti na to, kako će sve drugačije biti, kad u tu veliku kuću uvede Ivanicu kao mladu i sretnu nevjestu. Kad ona uzme udešavati i oživljavati puste odaje; kad njeni bijeli prsti dirnu u zamukli stari klavir, kad ona njena divna mladost zaleprša kroz te mrtve prostorije... Kad njena ljepota sine na pozadini starih tapeta, kad njeno srce zakuca u svakom dijeliću zapuštena vrta, kad...

Ali u njemu najednom sve zamuknu. Sa starog zvonika počme odbijati ponoć... Počuj... počuj, ponoć ivanjske noći punu čuda!

Ivo je bio izišao na neku malu verandu u vrh svoje stare palače, i to na onoj strani koja je

vlažna i vječno okrenuta staroj šumi. Bijaše se naslonio na ogradu i duboko se zamislio. Čuj! Čuj! odbija ponoć!

Don, don, don, poče mukli veliki zvon. Ivo ga je naslonjen slušao, al kad odbi posljednji put, iznenada se onaj truli oslon na verandi prolomi, a Ivo se strovali u dubine...

— — — — — — — — — — — — — —

„Prave su sudbine ljudi nedogledne"... tako joj je nekoć govorio dragi Ivo...

Ivanica se u svoju žalost, u svoju crninu uzidala kao u vječitu tamnicu. Nikada više nije izlazila na tetkinu terasu, gdje je i djetinjstvo i mladost provela sa milim nesretnim drugom, koji joj nije bio suđen...

Izlazila je samo da Ivi odnese na grob cvijeća iz tužnih vrtova njihova djetinjstva.

Jednom, vraćajući se sa groblja, nađe u kući radosnu uzbunu; tetki je bila došla brzojavka, da joj se sin vraća. Večeras! Večeras! Večeras!

— Ivanice, dušo, zar mi nisi obećala, da ćeš me na dan kad mi se bude povratio sin, obradovati time što ćeš skinuti tu svoju kobnu crninu. Ta ti, čedo moje, nisi udovica!... Tamo, tamo u ormaru spremila ti je tetica druge haljine... Ružičaste... Samo pogledaj! šeširić sa kiticom. Sve tako tetka.

Ivanica nije onamo pogledala, ali je obećala da će vazda činiti ono što bude dobru tetku veselilo.

Došavši u svoju sobu, Ivanica je pala na svoju postelju i gorko, gorko plakala...

A u večer stizala je velika lađa iz inozemstva...

Na obali se skupilo mnogo svijeta da je dočeka. Sve je čestitalo presretnoj majci, sve se je radovalo povratku njena sina, sve je zadovoljno povlađivalo, vidjevši da je Ivanica skinula crninu... Dabome! Nije djevojka isto što udovica da se zavije u vječnu crninu!

Napokon, zatrubi duboki glas ogromnog parobroda. Sve pohrli da ga dočeka...

Eto ga! Ovo je on! Ono je majčin sin! Za majčino srce on se nije nimalo promijenio...

Je li to onaj stric, čiji se je povratak imao proslaviti našim pirom? pitalo se bijedno srce mlade Ivanice...

Stric se silno začudio Ivanici, odrasloj djevojci, koju je ostavio kao malo djetešce. Zar je moguće da je to ona? Zar je moguće da je on tako sretan, da eto grli svoju milu staru majčicu?...

— Majko!

— Sine!

Te sin i majka opet i opet padoše jedno drugom u naručaj...

Ali se sin najednom nešto trže:

— Majko; znaš li majčice, tko se je još sa mnom povratio kući? Pogodi... Sad ćeš ga odmah vidjeti, ali teško da ćeš ga prepoznati...

I on se stane ogledavati kao da nekoga traži...

Svi putnici bijahu već sišli niz silaz sa broda. Posljednji je silazio neki putnik... Čovjek koga Ivanica zar ne bijaše nikad vidjela? Potpuno zar nepoznat čovjek? On siđe niz mostić...

Bio je u putničkom odijelu. Na glavi tropski šešir sa koprenom, preko lakta putni pled; u ruci mala putna ručna torba, a oko vrata kajiš dalekozora...

O, Ivanica je toga čovjeka bila već jednom vrlo dobro vidjela...

Onda... onda u noći svetoga Ivana. Onda u onoj ponoćnoj blagovaonici, u kojoj bijaše prostrto za dvoje. Onda... u času kad je odbilo posljednji put... Zar da ga ne prepozna?

Bio je to isti onaj putnik... Onaj koji je večerao u blagovaonici.

Stade se otale kretati velika lađa...

Opaziv onoga putnika, tetkin se sin veoma uzradova.

— Eno ga, majko! Eno ga, Ivanice! Cijeli put sprovedosmo zajedno i postadosmo nerazdruživi prijatelji. Ali da vam ga pretstavim...

I on dozove onoga putnika imenom kojega Ivanica ne bijaše nikada čula, a koje joj bijaše suđeno...

Pretstavljajući se, putnik se duboko nakloni pred starom damom i pred divnom mladom djevojkom u ružičastoj svili i šeširiću sa kiticom; pred mladom Ivanicom...

Ali se mlada Ivanica još dublje nakloni pred neznancem, jer se je ona u tome času, poklonila volji Božjoj, koja ljudima dosuđuje sudbine...

Sin se privije uz majku koja se presretna objesi o njegov lakat, a strani gospodin prođe uz bok Ivanici i pođe s njom... Tako ih nestade sa pristaništa...

I ostala se čeljad raziđe.

*

Praveći ogromne svjetle krugove u crnoj noćnoj vodi — kao da je čitava palača s mnogo katova potonula, te se kreće u vodi — stade se otale kretati velika lađa, te otplovi i opet nastade tišina...

Za svim tim tužno je gledao žuti mjesec, povivši se iza grobljanskih čempresa.

Tamo je i večeras bio tiho zapitao na jednome grobu:

„Sine Ivo je l' ti zemlja teška?"

— — — — — — — — — — — — — —

A iz groba ozvao se jedva čujni glas:

„Ta nije mi dosad teška bila,
Al sada će pusta otešćati,
Gdje će crnu svati pregaziti,
Skori svati moje Ivanice"...

— — — — — — — — — —

I blijeda je mjesečina tiho, tužno, bolno i duboko u toj crnoj noćnoj vodi zadrhtala, kao ljubav koju su pokopali.

MAJKA

Bila mala djevojčica od šest godina. Živjela je sad u kući svojih tetaka, a ona kuća tamo preko vrta, u kojoj se — kako kažu — bijaše rodila, ta je kuća čamila prazna: Sve je u njoj pomrlo.

Ne može se reći da je djevojčici u kući njenih tetaka išta falilo, a ne može se ni to reći čega ima što ne bi falilo djevojčici, koja nema majke. Ona je imala tek sedmicu dana, kad joj je majka umrla.

Ljudi koji su se s njima upoznavali, odmah bi pitali:

— A čija je ova premila djevojčica? Od koga je naslijedila tako krasne i guste svjetlo-crne uvojke, radosno lice, i te čudne crne oči?

— Od majke odgovarala bi tetka. Sve je to naslijedila od majke, od naše jadne sestrice koja je umrla, a da joj još nije bilo ni dvadeset godina. Valjda se sjećate njene velike ljepote?

— Bože moj, kakova tuga! A kako se zove jadno dijete?

— Jagorča.

— Jagorča? Kakvo je to ime? Neobično ime.

— Da; to joj je ime nadjela majka. Cvala je naime žuta jagorčevina kad se je djevojčica rodila. Zar ne osjećate u tom imenu prizvuk gorčine. Djetetu je majka odmah umrla, otale ta gorčina u imenu! Zar ne osjećate?

— Ne osjećamo gorčine. Nego svježinu osjećamo. Dah ranih proljeća, rekli bi da vije iz tog imena.

— Eh, dojmovi su razni...

No djevojčica zaista nije znala pravo što je to, ta užasna tako zvana: smrt. Ona je mislila da je to neko koga možeš namoliti kao Anđela Čuvara. Ona je živo željela i ručice sklapala da joj je bar jednom viditi mamicu. To joj je bila jedina molitva.

Ali njoj se reklo da je smrt otimačina bez povraćanja; da je to strahovita riječ: „nikada više!"...

Ali po danu igrala se lutkama, između kojih je najviše voljela lijepu Izoldu. Bila joj je i otac i majka. Tvrdo joj zadavala riječ, da neće nikad umrijeti da ne bi onda mala lutka morala po noći plakati i ludo željeti da svoju »majčicu« bar još jednom vidi, a sve bi bilo uzalud. Jednom je za imendan željela samo jednu kanticu, da ide na majčin grob zalijevati cvijeće. A osim tih

lutaka djevojčica nije imala nikoga prema svojoj »veličini«: Sve same odrasle osobe oko nje... Njena mamica bila je mnogo mlađa od svih njenih milih tetaka, ali mamica je mrtva.

Ona druga zgrada, koju već spomenusmo bijaše dakle s druge strane vrta. Nisu joj zapravo nikad izričito zabranili da onamo ide. Ona dakle jednog lijepog dana na pragu one kuće, izvadi svoju lutku iz kolica, i uđe u zgradu u kojoj se više nije stanovalo i u kojoj skoro nikad nije ni bila.

Kakve lampe kakve škrinje i ormari tu u toj staroj zgradi! Tu, dakle, žive zaboravljene stvari? Trebalo bi ih svakako tješiti; šteta da su nijeme pa ne moreš s njima razgovarati. Gle, izlizani naslonjači! Ali gdje su laktovi na kojima se ti nasloni izlizaše? Gdje su glave koje stolcima stvoriše na zaleđu tu udubinu?

Idući tako mala Jagorča i lijepa Izolda, dođoše i do jedne veoma prostrane i dosta svjetle sobe, Gle, tu kao da je još jučer bilo i razgovora i smijeha i, topline i uopće života...

Kako li je nikad amo ne dovedoše. Gle svuda po podovima šareni jastuci. Sve doduše malo prašno ali ipak prijatno i nekud — rođeno...

— Izoldo, ljepotice, sjednimo na onaj tamo jastuk i poigrajmo se u ovoj lijepoj sobi. Hoćeš li? Meni se ovdje sjedi...

I počeše se igrati na jastuku. Jagorča će Izoldi oplesti pletenice...

Ali kako vrata ostadoše otškrinuta, nahrupi najednom neki veseli vjetar, poigra malo po toj napuštenoj sobi, pa onda dirnu u neki ormar, a on se sam od sebe otvori...

U njemu su visjele razne ženske oprave, među kojima se osobito isticala jedna haljina od lake jasno žute svile sa dugim baršunastim, a tamnozelenim trakama.

Djevojčica je neko vrijeme začuđeno gledala u nutrinu ormara, koji se je tako sam od sebe otvorio, pa se opet na onome jastuku poigra sa svojom lutkom, i splela joj pletenice.

Najednom joj neko jako zlatno-žuto svjetlo silno zatitra pred očima. Djevojčica podigne glavu... Sve je to svjetlo — kanda potjecalo od onog rastvorenog ormara.

I baš je bilo kao da se to otvoriše neka vrata, na nedogledne žute livade meke jagorčevine... Bilo je kao da taj ormar nema zaleđa, nego kao da su za njim nepregledna prostranstva zlatnožutih polja. Odonud je nasmijana i krasna, stizala mlada žena. Njeni dugi svjetlo-crni uvojci, pridržani na tjemenu žutim trakom, veselo su vijorili oko njenog divnog blijedog lica, sa krupnim i svjetlim crnim očima, baš onakovim kakve

su bile i u male Jagorče... Bila je obučena u onu istu zlatno-žutu haljinu sa tamno zelenim trakovima, kakovu je Jagorča malo čas vidjela da u onom ormaru visi...

Lepršajući tako iz daleka ona divna mlada žena siđe niz onaj ormar, kako se silazi niz neke stepenice, pokroči do one male djevojčice i njene lutke — koje se nisu nimalo — prestrašile — i spusti se do njih na onaj jastuk...

Djevojčica je samo obradovano i zadivljeno uzdahnula duboko: »Ah! Kako si lijepa!«

Mlada žena nije dugo ništa progovorila, samo je ono dijete tako milo tako neizrecivo nježno, blago i presrećno privijala na svoje meke grudi, da je mala djevojčica zanosno zaklopila oči i ne sluteći nikada prije da bi tako nešto ikako moglo i biti: da te naime dvije ruke, mogu ovako toplo i željno k sebi privijati...

Onda je žena šapnula tako tiho kako samo tišina znade da govori:

— Moja djevojčica! Moje dijete! Jagorča mala...

Ali Jagorča nije pitala tko je ona, ni kako se ona zove, samo se je privijala uz nju, kako se nikad ni uz koga nije privijala.

— Jagorča, moja mala djevojčice, ne budi nikad žalosna!...

— Ali ja sam veliko siroče pa moram biti žalosna, jer... htjela je reći Jagorča...

— Ali ona blaga mlada žena kao da je pogodila sve što bi Jagorča bila rekla. Ona je dalje ovako šaputala:

— Znam da su ti rekli: smrt je zlobna, smrt je ružna i studena; smrt je vječiti mrak... Ali nije tako! Smrt je pretvaranje u svjetlo, toliko, toliko, toliko, da najposlije postaneš nevidljiva. Pa ti ne budi nikad tužna! Znaj da samo jedno pobjeđuje, a to je svjetlo...

A onda je opet zanijemila i nijemo milovala Jagorču; pogladila je nekoliko puta i lijepu Izoldu, a onda se je sve još jače rasvijetlilo... Tako, da je djevojčica morala neko vrijeme držati zatvorene oči...

Kad ih je opet otvorila, soba je bila prazna, ormar je bio zatvoren... Samo je svuda uokolo mirisala jagorčevina, jer je proljeće tek bilo probilo, a kroz polurastrti prozor koso je padao u tu sobu, snop jasno-žutih sunčevih traka.

Djevojčica se ogledne oko sebe a onda skoči sa onog jastuka.

Hajdemo, šapnu ona Izoldi. Pričat ćemo šta smo vidjeli... a vratit ćemo se opet...

I djevojčica je opet otskakutala u vrt. Neko vrijeme se je igrala po vrtu, a kad se je vratila tetkama pričala je sve što je vidjela...

— Kako, kako? Imala je žutu haljinu sa zelenim trakama? Ta to je njezina haljina!... I imala je kažeš — pridržane uvojke na tjemenu žutom vrpcom? Nije moguće! Bože! Ta nije moguće!

— Moguće je moguće... Sasvim je takva bila.

— O jadno dijete, pa to je bila tvoja pokojna majka...

— I ja mislim! Samo što se je brzo opet morala pretvoriti u svjetlo i postati nevidljiva. Ali ja ne smijem biti tužna zato.

I mala djevojčica opet veselo otskakuta u vrt; položi Izoldu u kolica i stane da se s njom šeta vrtom. Toga jutra ispjevala joj je šetajući s njom pored plotova do kojih je izbijala jagorčevina — sve sve svoje pjesmice.

I nikada nikada više nije bila tužna, niti je po noći plakala od žalosti da »nikad« neće vidjeti svoje majke.

TRI KRABULJE

Vila, u kojoj je vrh onoga maloga grada stanovalo Njihovo Gospodstvo, zvala se je »vila staklenih verandâ«.

Kroz te su staklene verande, tri gizdave i ohole gospođice željne neobičnih pustolovina, gledale prezirno i porugljivo na svijet pod sobom...

A najporugljivije su gledale na dvije svoje susjetke, dvije stanovnice jedne male kućice u nizini ograđene visokim zidom. Tu su živjele mirnim i povučenim životom, njih dvije: majka i kći, koja je imala fino lice, niz sva pleća padali su joj meki zlatni i vrlo uvijeni uvojci, a bila je nadarena bogodanim darom umjetnosti: svirala je čudesno jedan teški instrumenat: harfu.

No svega je jedan jedini put priredila u gradu javni koncerat, na koji je dohrlio čitav grad i okolica. I sve je bilo očarano zvucima.

Pojavile su se i tri gospođice, tri stanovnice »vile staklenih verenda«, ali sve je na njih ljuto pogledavalo, jer se znalo, da je njihov naduven otac, upropastio sav imetak oca mlade harfistice, tako da je njen otac od toga prerano legao u grob.

Slušajući skupljena publika te neobične zvukove harfe, koja sama izvodi najkomplikovanije muzičke komade, svima se činilo, da je to na nebeskim vedrinama pukla pukotina, a njima da je eto dano zaviriti u samo nebo i vidjeti, kako tamo neki veliki zlatovlasi anđeo, prebire na svom nebeskom instrumentu, liljanovim prstima koji izlaze iz dugih bijelih i uskih rukava. Taj anđeo sav je u mekoj prostranoj bjelini mnogih nabora i dugih skuta, jednostavnoj, bez ikakva nakita. I kako tim lakim prstima prebire po dugim žicama harfe! A nožicama, nevidljivim ispod do poda dugih skuta, vješto hvata pedala, mijenjajući tako čitavu postavu žica; sad umekšavajući sad pojačavajući tonove, naslonivši gornji ugao harfe meko na desno rame, sklonuvši glavicu malo u stranu, da može na lijevoj strani čitati sa svog stalka, note.

I svi donesoše kući neizbrisivi dojam sa ovog koncerta, te se sa svih strana molilo da se koncerat ponovi, ali djevojka nije više istupala...

*

Bilo je u karnevalu. Taj gradić je bio negdje na jugu, a u tim krajevima sve se o tim ludim danima pomami. Ali najviše je te karnevalske pomame bilo u »vili staklenih veranda«. Otale je samo treskalo, odjekivalo, prolamalo se. No to im nije bilo dosta. U muzici je falio jedan instrumenat: Harfa.

I poslaše po mladu harfisticu. Gotovo joj zapovijediše da s mjesta dođe svirati.

Ali njena majka, i ako siromašna, veoma ponosna, a i čuvajući svoju kćer daleko od prebučnih društava i nečednih zabava — a možda je tu bilo i drugih razloga — nije joj dopustila da ide... I tako je mlada harfistica ljubezno odbila taj poziv.

To je bilo nečuveno!... Tri gospođice, zakleše se da će joj se osvetiti za ovu nepokornost. Ta i onako umiru od dosade u tom gnijezdu. Hvala Bogu da karneval ove godine ipak dugo traje.

Smišljale su dakle što bi i kako bi, da im osveta bude slađa. Stadoše sa onih svojih veranda budno motriti u noćima, i vrebati što li se dešava u kući dviju susjetka. Ali ne mogoše dogledati ništa. Ugledale bi koji put samo vrh djevojčine harfe, kako se vrlo polagano pomiče, jer bi djevojka svirala, ali zvukove nisu čuli. Uzalud im je dakle bilo svako nadvirivanje.

No jedne večeri, kanda su ipak nešto uvrebale.

Otvorila su se naime gvozdena vrata dole u visokom zidu, koji je okruživao kućicu njenih susjetkih i one vidješe, kako su njih dvije — veselo zakopčavajući rukavice — izišle van, te nasmijane i razdragane, krenule nekamo put kolodvora, što je bilo nešto vrlo neobično.

— Gle ti njih; kamo li su samo pošle?

— Dosad su izlazile samo žalosnih i otegnutih lica, odlazeći na groblje, a gle ti večeras!... Šta bi to moglo biti?

— Da neće kamo otputovati?

— Nemaju nikakove prtljage.

— Stvar je sumnjiva...

— Počekajmo; baš da vidimo hoće li se vratiti.

I čekale su. I to ne baš dugo. Ali čekalo ih je veliko iznenađenje:

Majka i kći nisu se sa kolodvora vratile same. Nego u društvu jednog neobično elegantnog i lijepog mladića, koji je sve tri gospođice na staklenoj verandi u prvi taj čas prosto očarao:

— Ah ta glava taj profil, ta kosa!

— Ta ramena! Taj hod. To otmeno držanje!

— Psst! Počujte... Smiju se! Ah taj glas! Taj srebrni glas!

— Ta ko bi to mogao biti?

— Moramo doznati!

— Svog budućeg odabranika, nikad i nisam drugačije zamišljala...

U tom domišljanju, tko bi to mogao biti, zateknu ih roditelji, koji su polako ispod ruke gegajući se od pusta sala i naduveni od bogatstva — dolazili iz neke dvorane.

— Čekaj ti čekaj, govorile su sestre jedna drugoj, mi ćemo onog lijepog kavalira već znati preoteti onoj prosjakinji. Ta on spada ovamo k nama u našu krasnu vilu...

— Pa to neće biti teško, ta ja ga poznam progovori otac vrlo važno.

Pa to je sin... I tu spomene ime jednog plemića iz okolice, inače veoma bogatog vlastelina i svoga poslovnog prijatelja

Čuvši to djevojke, udare plesati i potcikivati od oduševljenja:

— Ne rekosmo li mi da on spada k nama?

— O odmah ćemo sutra poslati po njega.

— Ah, ja svog budućeg zaručnika nikad nisam drugačije zamišljala... jednako je ponavljala najmlađa, a sestre su joj obećale sve učiniti da ga primame za nju. Uostalom njegova je prva dužnost da dođe i da mi se pokloni.

Ah kanda je onaj mladi — krasnik tu svoju »prvu dužnost«, posve zaboravio... On je bio samo gost dviju siromašnih dama iz susjedstva.

Brzo se gradom raširila vijest, da je onaj bogati plemić doputovao samo zato, da zaruči mladu zlatovlasu harfisticu, u koju se na onom njenom jedinom koncertu zagledao. Nije bilo srca u gradu koje ta lijepa vijest nije obradovala. Bilo je mutno zimsko vrijeme, ali kada je njih dvoje gradom prošlo, privijeno jedno uz drugo,

ostavljalo bi za sobom zlatne pruge sunčeve svjetlosti i mirise nevidljivih proljeća. Ugledavši ih, ljudi su zaboravljali svoje brige i morali su se sjetiti najljepših dana svoga života, te duboko duboko uzdahnuti:

— Ej mladosti, bajko mila!

Osim onih triju gospođica, nikom nije ni padalo na pamet da im zavidi...

A one,... željne osvete, samo su smišljale spletke, lukavo pripremajuć neko crno djelo.

I jednom kad se onaj mladić slučajno desio sam na nekom putu, turi mu neprobojnim velovima obavijena ženska, neko pismo u ruke, te iščeznu.

Začuđeni mladić, otvori pismo i pročitavši ga, nabra prezirno usne:

— Podvala! Tu ga neko poziva da dođe na »zadnji dan poklada« na »Veliku Redutu« i tu će mu izvjesne »upućene osobe« prikazati njegovu zaručnicu — do koje on »kanda premnogo drži« — »u pravome svjetlu«...

No mjesto da to pismo odmah razdere i baci on naprotiv što je dalje onako sam onim putem išao, bivao je sve zamišljeniji.

Što ćete, takav je čovjek, nije u njega vjera baš čvrsta, lako ga je sumnjama smutiti i uznemiriti. Mladić je nažalost što je više razmišljao, mjesto da bude sve mirnije i sigurniji — bivao sve uznemireniji i smućeniji... On je odlučio da će

ipak poći na »Veliku Redutu«, pa koliko god se toga gnušao. A njoj, svojoj zaručnici, neće o tom ništa reći... On konačno hoće da vidi tko se je to usudio dirnuti sumnjama u nju, on hoće da s tim drznicima obračuna. Jer ima ljudi kojima nije ništa sveto, pa ni čast jedne siromašne djevojke.

*

Tako je došao i taj posljednji karnevalski dan...

Velika reduta! Komešanje, obijest, raspojas, urnebes. Mješanje puka iz svih slojeva, u vrtlogu ludih valcera, divljačkih i nečednih čerlstona i ostalih crnačkih plesova. Eto što je bila ta »Velika Reduta«. Bolje obitelji nisu svoje djevojke ni dovodile u tu šarenu gužvu — ali tri gospođice sa staklenih veranda, ipak namoliše svoje roditelje da smiju ići na taj ples:

— Ta one će se tako užasno maskirati, da ih nitko živ neće prepoznati. Bit će tako neobično ružne da nikome neće ni na kraj pameti pasti, da bi to mogla biti njihova gospodstva.

Tako je i bilo. Velika se reduta razularila, zaurlikala, hiljadama bučnih glasova, pijuka, fijuka, vriskova, a najveći šum, najgori nered i lom, stvarale su tri krabulje za koje nitko nije mogao pogoditi tko su bile.

Na njima je doduše sve bilo skupocjeno i tjelesa su im bila vitka, te odavala ljepotice, ali su

im maske na licima bile tako nakazne, da je svatko podvrisnuo od užasa tko ih je samo ugledao, čemu su se one silno veselile.

Prva je maska imala žablji izgled; izbuljene oči, obješena, ogromna i zelena, žablja usta; druga je imala crveni dugi tanki i oštrljasti nos, kriva bez zuba usta; a treća je maska naličila na rilo svinje i imala sićušne, krmeljive svinjeće očice.

Vjerenik mlade harfistice bio je u tom metežu osamljen, i naslonjen nehajno na nekakav stup, kao da ga se sve to ništa ne tiče.

Ugledavši ga, one tri maske, stadoše ga — sad jedna sad druga sad treća, sad sve tri zajedno — neumorno oblijetali, te mu provlačili kroz uši, kojekakove nepodopštine, na račun one mile i nevine djevojke što je samo u harfu svirala i s kojom je on bio sretno zaručen.

Ispočetka je odolijevao. Imao je za sve to oblijetanje i došaptavanje samo prezirni smiješak, ali malo po malo, malo po malo, onaj vrtlog, ona muzika, ona opojna pića, kojim su ga tri krabulje neprestano nudile, i sve to skupa omamilo ga izbezumilo ga i on je izgubio svu ravnotežu.

Jer šta je čovjek; zbirka slabosti, s kojima se nije lako boriti, da se u svakom trenutku života održiš na dostojnoj visini.

Naš plemić je bio svladan; bio je bespomoćan, nije se održao na visini...

A tri su krabulje neprestano šaputale i šaputale... Same klevete! Same laži! On im je najposlije i povjerovao.

Dakle tako je to! Dakle takova je ta njegova tobožnja »sveta Cecilija«?

I da valjda zaboravi, da se rastrese — što li — udari i on u iste žice raspojasa i raskalašenosti.

Tri krabulje su slavile pobjedu. On se postavi pače i na čelo jednog ludog vrzinog kola, te sa vriskom i urlikom — možda i urlikom bola — povede baš on prvi to ludo kolo kroz okićene stubove i bučne dvorane.

Ali u to stade otkucavati ponoć... Karnevalski kovitlac, kanda se malo stiša... A ponoć kuca...

— Dole maske! Dole maske! čulo se sa svih strana. Odbija ponoć! Princu Karnevalu je odzvonilo.

Mirno, svečano i odmjereno, otkucava ponoć... Pepelnica, siva sumorna prikaza — ovijena žalobnim velovima — uputivši se odonud, sa groblja, već je bila zakoraknula put grada:

»Spomeni se čovječje da si prah i da ćeš se u prah obratiti!«

Ali tri krabulje nisu nikako imale uha za te žalobne opomene. One nisu htjele prestati da plešu da urliču, ni onda, kad ponoć bijaše već i prošla. Njima se još pleše! Nisu tim svojim postupkom

izazivale samo ljude nego i svetinju... Ta one imaju najljepšega kavalira na svijetu, zar da tako brzo prestane zamamna zabava i njegova pomama da dozna tko su tri vragoljaste krabulje? Zar da se tako brzo demaskiraju? Jer »kuca ponoć«? Ha! Ha!

— Dole maske! Dole maske, vikao je i on sa ostalima veoma radoznao. Ali one ne htjedoše skinuti maske i ako niko više nije bio zakrabuljen. I ako je već sva Pepelnica čitavim gradom kobno povlačila svoje mrke skute i svuda sipala pepeo ništavila i prolaznosti.

No njima trima?

Šta je njima do Pepelnice. Osim toga, njih nesmije niko prepoznati; one moraju neopaženo iščeznuti kako su se dogovorile i to s krinkama na licu da niko ne dozna tko su bile »tri krabulje«.

I poslaše onog mladića lukavo tobože po neku zaboravljenu lepezu, kitu, rukavice, što li, i on se za čas udalji od njih.

A tri krabulje iskoriste taj kratki čas, te bjež, na vrat na nos i nesta ih netragom baš kao nekog vjetra.

Uzalud ih je mladi čovjek na svom povratku svuda tražio i tražio, uzalud ih je dozivao... Nigdje triju krabulja!

Izađe na ulicu, te poče omamljen lutati gradom. Došavši i nehotice — do visokog zida za kojim je mirno spavala ona nevina djevojka, on zgrči pesti i škrinu zubima. U očima mu — mjesto ljubavi —sinu mržnja:

— Dakle tako je to?! Sve onako kako su mu tri krabulje govorile. Zašto im ne bi vjerovao?

I on se trže, okrene se naglo jurne na kolodvor — baš je odlazio neki vlak. — On uleti u taj vlak i nestane ga iz toga mjesta, kao da se nikad više ne misli povratiti. Pobježe bez riječi, bez viđenja; bez oproštaja, bez pozdrava...

*

A tri krabulje, došavši u svoje odaje, najprije se bace u svilene divane, nemogući se držati na nogama od pusta smijeha:

— Ha, Ha, Ha!

— Hi, Hi, Hi!

— Ho, Ho, Ho!

Kad su se tako do sita nahihotale i nahohotale, htjedoše se brže bolje svući, pa u krevete, jer su zapravo bile na mrtvo umorne od plesa i bijesa.

Posegnu da prije svega strgnu s lica odurne krinke, ali da!... Krinke, kao da im se sališe uz lice... Nikako se i nikako nisu više dale skinuti! Ta ni pomaknuti ih ne bijaše moguće! Prilijepile se uz lice, srasle s njim! Jao! Jao njima! Oh!

Ljuto vrisnuše tri gospođice sve tri u jedan glas. Potežu krinke sa svojih lica, drpaju ih i kidaju. Uzalud! Ništa ne pomaže, krinke, užasne, odvratne, nakazne krinke, ostaju... Trim djevojkama se od užasa diže kosa na glavi. One vrište, one tule, plaču, zazivaju u pomoć. Uzalud! Uzalud! Uzalud!

Nasta uzbuna u kući. Strčala se služinčad, rodbina. Roditelji sebi kosu čupaju s glave od očaja. Sve uzalud! Sve je pokušalo da oslobodi tri gospođice nakaznih obličja, ali posve uzalud.

Tri gospođice od strahote, gotovo promjeriše pameću...

Mora da je netko od služinčadi — i ako joj je to bilo strogo zabranjeno— nešto o tome sušnuo u gradu i gradom se najednom pročulo što li se je to dogodilo u »vili staklenih veranda«. Sad se je na jednom doznalo tko su bile one tri objesne krabulje na »Velikoj reduti«...

— To je kazan Božja! Plesale su i poslije ponoći! Nisu htjele skinuti maske s lica, a već je bila Pepelnica... Pravo im bilo!

I gomilali su se pred vilom staklenih veranda od jutra do mraka, ne bi li ugledali tri nakaze... A još da su znali kakovim su grijehom tri gospođice opteretile svoje duše! Zašto li ih je dobri Bog zapravo kaznio!

Ali nebesa i ako ponekad pograbe eto tako prestupnika, biva to često samo zato, da ga opamete, a ne zato da ga baš posve dotuku.

Tri nesretnice padoše pred svetim likom na gola koljena, zazivajući milost božju, moleći za oproštenje i zato da gnjev Božji spadne s njih te da im se opet povrate njihova ljudska obličja.

Tako je u suzama i gorkom pokajanju u teškom i bolnom ispaštanju, prošla i čitava korizma.

A one dvije tihe susjetke, bile su jedine od čitavog građanstva, koje ne htjedoše pokazati nikakove radoznalosti, kojih je pored svoje vlastite nesreće — gdje je djevojčin zaručnik tako bez traga i bez pozdrava nestao — zaboljela veoma i nesreća onih triju gospođica i one su vruće molile da bi dobri Bog uklonio svoje kandžije s onih nesretnica.

Tako je došao veliki tužni gluhi mučenički i sveti dan Velikoga Petka. Bilo je u predvečerje toga dana... Čas kad se i najokorjeliji grešnik sjeti Boga.

Tri krabulje proklečale su čitav taj dan na goloj zemlji, čineći postom i molitvom tešku pokoru.

A kad poslije dugoga plača i jecanja podigoše svoje užasne glave, ugledaju kako im se primiče siva spodoba sumorna izgleda umotana u mrke

žalobne koprene i progovori glasom, koji kao da dopiraše iz dubine neke grobnice:

— Neće vas minuti kazna božja, dogod ne popravite što ste skrivile... Dogod ne izmolite oproštenje u djevojke koju ste oklevetale, te joj ne povratite njenu povrjeđenu čast i njenog zaručnika...

I... prikaze nestane...

Tri krabulje u isti čas napisaše tri duga pisma na adresu onog iščezlog plemića, priznavajući svoj teški grijeh i da ih je samo zavist ponukala da čistu djevicu onako bezbožno okleveću i sve su ga tri preklinjale da joj se opet vrati.

A onda siđoše dolje u susjedstvo...

U kućici nasta zaprepaštenje, kad se pojaviše tri krabulje, ali čuvši što je i kako je, i videći kako tri nesretnice, pred njima, na goloj zemlji kleče, grleć njihova koljena i zaklinjuć ih da im oproste, smutiše se veoma, rasplakaše se i stadoše sa poda podizati tri krabulje, opraštajući im iz svega srca. Harfistica je sva drhtala, bacila se najposlije i sama na koljena, zazivajući milost božju i oproštenje za one tri nesretne pokajnice.

I gle! Gle! Malo pomalo stanu kroz nakazne krinke triju krabulja, probijati ljudska obličja a obradovana djevojčica stane grliti sve tri svoje

susjetke. Bila je presretna. Tri su djevojke opet imale svoje likove.

*

Taj se Uskrs u sreći miru i ljubavi, proslavio na staklenim verandama. Bila je prisutna mlada harfistica, ne samo sa svojom majkom nego i sa njim — sa svojim vjerenikom, koji se je odmah sav raskajan povratio i molio ju je u suzama za oproštenje.

Od toga časa te su dvije obitelji bile nerazdružive i nitko nikad nije bio plemenitiji darežljiviji i velikodušniji, od nekad objesnih stanovnica »staklenih veranda«. One su se potpuno izmijenile.

A na dan vjenčanja, mlade harfistice sa onim elegantnim plemićem, darovaše joj bogati susjedi jednu harfu svu od čistoga suhoga zlata, kojoj je vrh bio sav optočen briljantima i stobojnim draguljima.

MILO ZA DRAGO

Bilo je to u prošlim vremenima. Ljudi su se držali starih dobrih običaja: Gospoda bi se sastajala i upoznavala pred crkvom, pošto bi svršila svečana misa od pola dvanaest. Gospođe su se inače malo vidjele u javnosti. I bilo je to u jednom omanjem gradiću. Sastalo se veselo društvance, među kojim se svojom duhovitošću, svojim bogatstvom, svojim zlatnim monoklom, naročito isticao debeljuškasti kavalir neženja, veseljak. Nikad niko da ga nadmudri; da mu na njegovu duhovitu doskočicu odgovori duhovitijom doskočicom. Jednom se ovaj gospodin pače i okladio da će, ako ga ikad iko nadmudri, baciti nekoliko hiljada — recimo okruglo deset — onako u tutanj... tako, tko prvi nešto zaželi što se za taj novac može dobiti, imaće...

— A ako to bude neka ženska glava, onda dvostruko? javi se jedna dama.

— Onda deseterostruko! dovikne joj samosvijesni gospodin. — Znao je da nema ni te muške a kamo li ženske glave koja bi ga u doskočici mogla da nadiđe.

U to se bijaše pročulo da se u njihov gradić povlači jedna velegradska dama, puna šarma i elegancije.

— Mlada?

— No, to baš ne...

— Toalete?

— Velegradske!

— Šeširi?

— Neprocjenivi.

I jednoga blagdana na svečanoj misi, nešto zašušti, uzviju se neobični parfemi: U crkvi se pojavila novajlijka i tiho ušla u jedno klecalo ne pogledavši ni na koga.

U crkvi se pojavio — što se je rijetko zbivalo — i onaj šaljivi gizdelin sa monoklom. Onaj znate, što se kladio da će, ako ga ko nadiđe... Nataknuo on dobro svoj monokl i promatra sigurnim pogledom onu damu... Nije mu se nikako dopala... Učinila mu se prestarom i nekako plosnato suhom. I on odmah ustanovi, da je najdragocjenije na njoj jedno prekrasno nojevo pero srebrne boje, što joj se spuštaše od vrha šešira te se povijaše čak do ispod pasa. Ne rugajte se, onda je bila takova moda.

Kavalir je dugo i znalački promatrao to pero prosto uživajući u njegovoj ljepoti...

On izađe ranije iz crkve. Pred crkvom je bio maleni gotski veoma stari, veoma otmeni i prijatno zasjenjeni trg. Oko onog debeljuškastog kavalira skupilo se odmah njegovo društvance i nešto šapuću, a kavalir sve poigrava bijelim prstima po onom svom neobično debelom lancu od sata, što mu se je protezao preko dosta ugojene utrobe. Igra on igra tim lancem, i približava se izlazu crkvenom jer je služba već svršila i svijet izlazi — a njegovo društvance šulja se za njim. Postave se tik do izlaza. Čekaju.

Domalo se na tom izlazu pojavi i nova građanka. Ona malo zastade nad stepenicama, da promotri grupe gospode pred crkvom, a i tražila je valjda neke poznate...

Uto joj se približi onaj šaljivi kavalir i šapne joj prilično nekavalirski ciljajući na dragocjeno pero što se raskošno spuštaše s vrha njena šešira — ove riječi:

— Ja bih odrezao pero, a pustio bih pticu, neka leti kuda hoće... Ha! Ha!

Na to ga uvrijeđena dama prezirno promjeri od glave do pete, i zaustavi svoj pogled na debelom lancu koji se protezaše preko njegovog prsluka. Kako rekosmo, bijaše to neobično debeo lanac kakovoga niko nije imao i koji je silno padao u oči: I dama odgovori ciljajući na onaj njegov lanac:

— A ja bih odrezala konop, a pustila bih magarca, da bježi kuda hoće. Ha! Ha!

Dama je te svoje riječi izgovorila glasno pače i preglasno; čuli su ih svi... Nasta mala graja, nasta komešanje i smijeh... Kavalir sa monoklom i debelim lancem izgubio je okladu!

U tili čas opkolili su damu poznate osobe i ona je doznala o čemu se radi. I ne tražeći da joj prestave indiskretnog gospodina, prokroči ona energično i nasmijano do njega:

Čujem da obećaste da ćete — ako se nađe neko ko vam odgovori doskočicom zgodnijom od vaše — baciti neku svotu prvome koji nešto zaželi. Svi kažu da je moja doskočica bila bockavija od vaše, te da se prema tome izvjesna svota podeseterostručuje... Ja sam prva koja želim da tu svotu smjesta podijelite među one kljaste i uboge, gole i bose što prosjače tamo pred crkvenom portom. Eno, pogledajte...

Time je duhovita dama nadmudrila ne samo kavalira s debelim lancem, nego i ostalu gospodu iz njegova društva, jer je svaki već imao u pripremi svoju »želju« i svaki je mislio da će biti »prvi«...

Time se objavila ne samo duhovitost i elegancija velegradske dame, nego i njezino dobro srce.

U tren oka saletiše je prosjaci zahvaljajući i ljubeći joj ruke...

Jedva im je izmakla i spasila se od njih, popevši se na svoja kola i naredivši da se brzo goni...

Kola pojure, dame nestane. Za njom je dugo vijorila ona divna perjanica srebrnaste boje povijajući se i prelijevajući na suncu.

„NIKOLO"

I ako je naša obitelj dugo živjela u Sarajevu, mi se nismo svi rodili u tom gradu. Kao ni ja na primjer. Mi smo onamo bili došli iz Dalmacije, i ja, u Metkoviću, prvi put ugledah željeznicu i nađoh se na Ivan-planini prvi put u čudu debelih slojeva snijega, u nepomičnim i ukletim dvorovima Babe — Zime...

Na nama — već rođenima — bile su neke »škufije« i »manteline«, opredene od vune dalmatinskih ovaca.

Sarajevo! U tom gradu nisu se tek imale dogoditi strašne stvari; tu je sve od vajkada živjelo u nekoj strepnji. Da proviriš na ulicu, proći će bula!... Da počuješ što ljudi naokolo govore, ne razumiješ, jer da je to »njemački«... U čitanci neka nova slova. Da je to »o«, a to da je »k«! I da je to »gotica«...

Još se i ne snađosmo, a već su mene — kao najstariju — izložili na milost i nemilost sestara milosrdnica... Ja pođoh — u školu... Istina, pratilo me onamo kućno čeljade — naša Tomica — koju smo nekoć dobili čak iz Imotskog; doprla je s nama i do Sarajeva. O nju ste mogli prevjesiti

torbak, o nju ste se mogli objesiti čitav i doći u školu dugim skliskim koracima preko onih zaleđenih trotoara, da ne znate ni kako ni što...

Što je nas najviše čudilo, bijaše to da ljudi i djeca u Sarajevu, kanda nikada ništa i ne čuše o »svetoj Luciji iz Sirakuze«, prema kojoj sam ja — od sviju u Kraljevstvu Svetih — osjećala najviše nježnosti i zahvalnosti. Vi je valjda ipak znate; na tanjuru nosi svoje iskopane oči i strelovitom se brzinom, u oči svoga dana, spušta nad malene posteljice; a njena dva Anđela, otvaraju obje pole one njene zlatne košare. A Ona iz nje brzo vadi natrpanu čarapicu i tura je svakom djetetu — dok ono spava — pod uzglavlje, pa leti dalje; od otoka do otoka, od svjetionika do svjetionika, od obale do obale i nad morem i nad krajem...

Tako je to bilo dosad u Dalmaciji. A u Sarajevu? Bilo se je zaista čemu čuditi ljudima iz Sarajeva: Cipelice i čarapice te djece, punio je sveti Nikola, ili kako su ga oni prosto zvali: »Nikolo«, sa naglaskom na ovo posljednje »o«...

»Nikolo«! Ta je li to — ljudi Božji — onaj »san Nicolò di Bari, festa dei scolari«, ili je to neki Vizatinski Svetitelj, čiju je ikonu kupio moj pradjed u Rusiji, zapovijedajući svoj glasoviti »škuner«, najbrži brod u Dalmaciji.

Svetitelj, koji je od tada vazda jurio prikovan uza zid djedove »kapetanske gabine« u utrobi

onoga staroga broda? Onaj u čiju je slavu i čast — za burnih noći izgorjelo na hiljade i hiljade »lumina« mojih baba i prababa? Ili je to netko — treći?

Jer toga prati — Krampus! Te zime prvi put u životu vidjeh po dućanima crvene nikolinje izloge i paklenu obrazinu Krampusa...

A po školama djeca ni o čemu nisu govorila nego o tome, kako »Nikolò« nosi lijepe darove, ali za njim ide Krampus i šiba...

Napokon! Osvanuo je i taj dan! Djeca se od uzbuđenja nisu mogla prepoznati. Bio je to dan u oči sv. Nikole, i reklo nam se: »Popodne svi u školu! Ulazit će se mirno u veliku, svečanu dvoranu. Pozvani su i roditelji...«

Ali moja mama nije mnogo znala o novim običajima i mene je — kao obično — otpratila onamo samo Imočanka.

No kad stupih na prag Zavoda, te vidjeh djecu — po razredima poredanu — u hodnicima, i kad vidjeh kako se svaki čas ova ili ona otrgne svome »redu«, te poleti krugu gospođa, gdje joj je bila mama, mene je moja osamljenost ispunila tjeskobom... Šta će to samo biti? Recite!

Napokon sve poče ulaziti u »svečanu dvoranu«. A ta je bila tako ogromna, da je progutala sve razrede, sve časne sestre i sve goste a da se nije ni do polovice ispunila. Nego je na samoj sre-

dini bio veliki prazni prostor. Sred te čistine, stajao je do zemlje prekrit, cvijećem i ćiracima urešen stol. Osjećalo se: zbit će se nešto veliko...

Srećom, ja otkrih neku malu vrlo mladu i vazda nasmijanu časnu sestricu, koja je često ulazila u naš razred i sjedala među nas djecu u školske klupe, da nam pomaže opletati čarape. Ali najneobičnije je na njoj bilo to, da se nije prestajala smijati ni onda, kad su svi jednoglasno kudili moje ponašanje, nazivajući me: »zvrk«. I šta da radim u tako neizvjesnom i tjeskobnom času? Ja se privijem uz nju.

— Što će se ovo dogoditi, časna sestro?

— Pssst! Vidjet ćeš!

Bože, ta što je ikad živa bilo u samostanu i oko njega, sjatilo se u tu salu! Sve časne sestre! Pa i one iz kuhinje, one iz vrtova, pa čak i one iz praonicâ čija se lica od velike pare nikad i ne vide. Pa svi velečasni, veleučeni, uzvišeni, preuzvišeni... Pa tolike mame i tate! I sve šuti... Sve se smiješi i sve čeka... Ali mi smo došli iz Dalmacije; kod nas su drugi običaji, ja nikako ne mogu znati šta će to biti...

— Pssst! Vidjet ćeš!

I zaista! Najednom zinuše velika vrata. Žižnu na njima neka jarka bengalska vatra; velika dvorana istisnu jedno sveopće zadivljenjo »Ah!«... Na vratima se pojavi ogromni arkanđeo, ne znam

da li Rafael, Gabriel ili Mihael, ali neka mi se nikad ne kaže, da nije sletio ravno iz neba.

Arkanđeo plamenih krila, diže plameni glas i navijesti dolazak »starca Nikole«... I on natukne da se kroz sva prostranstva povija za njim Krampus — crno njegovo naličje... Bog ih šalje obojicu, da nagrade dobre i da — jao si ga! — i da kazne zle.

Velikog anđela nestade... Začuje se srebrni glas zvonaca: U dvoranu uleti četica vrlo sitnih anđelčića kojima tek što probiše krilca... Ručice im pune košarica punih slatkiša.

A za njima? Ko se ono bliži? Smiješ li uopće onamo pogledati?

Za njima se — u oblacima bijelih obrva, bijele brade, bijelog olujnog plašta, sa visokom zlatnom mitrom i sa zlatnom palicom savijenom u visini, kao veliki zlatni upitnik, jednog strogog božjeg pitanja... A u drugoj ruci nosi golemu okovanu knjigu ispisanu na oblacima... On! Svetac!

I sveti Nikola biskup, sveti Nikola moreplovac i čudotvorac, sjede za onaj iskićeni stol. I rasklopi svoju tešku okovanu i ogromnu knjigu među onim cvijećem i onim svijećama. Anđelčići se okitiše oko stola i čekaju... Sve čeka. Nitko i ne diše.

A tada bi, glasom gromova pročitano prvo ime:

— Leontine Mayerjüptner!

Ah pa da! Ko bi bio prvi prozvan ako ne to čudovište od kreposti, koje se ni u odmoru glasno ne nasmije, a smješka se propisno samo kad je hvale. A kad je riječ o najboljima i najuzornijima, ona se — da bi je ostali mogli bolje vidjeti — diže sa svoga mjesta, još i prije nego što su izgovorili njezino dugačko ime. Sva rumena i svjesna svoje vrijednosti, ona je i sada hrabro pristupila učinivši pred stolom tako kićeni »reverans« da je sve zajecalo od miline... Ali ja se toliko povukoh u pozadinu, da uopće nisam čula što je Svetitelj ovom uzor-djetetu rekao.

Pomakla sam se malo naprijed tek onda, kad se stadoše nizati običnija imena.

Jedan se glas neprestano svađao nečujno sa mnom: Glas moje savjesti. Nikad ga nisam jasnije razabrala, ali tko je ikada tome glasu dao — od prve — pravo?

I redala su se tako imena sva moguća. Redala i redala, a onda je najednom nastupila neprijatna stanka, poslije koje se glas svetoga Nikole podiže kao vihor, i jeknu kao truba Sudnjega dana. On povika iza glasa:

— Janko Čomarina!

Za Boga miloga pa to je onaj! Onaj riđi, pjegavi, s naježenom kosom, zla pogleda, niska čela isturene donje usnice; strah i trepet svih ma-

čaka svih pasa, svih malih djevojčica; jednoj je pače i pletenicu odrezao... A koliko je puta pobjegao iz kuće! Koliko je puta bio doživotno potjeran iz svih škola, pa bi se č. č. sestre najposlije opet smilovale suzama njegovih roditelja... To je on! To je sveti Nikola njega prozvao!...

I čekao... Čekao je sveti Nikola, ali niko se nije pojavio...

Najednom neka neumoljiva šaka isturi na srijedu i baci, malo riđe i nakostrušeno stvorenje sred one rasvijetljene čistine. To je bio Janko Čomarina.

U mojim je ušima odviše šumila vlastita prestrašena krv, a da sam mogla baš najbolje razabrati šta mu je ono sveti Nikola rekao... Bili su kanda vapaji, bila su zgražanja, bila su zaklinjanja, bile su gorke tužbe i strahovite prijetnje, ali lice derana nije se ganulo... Nije se promijenilo! Oči su njegove gledale oštro i buntovno. Smijao se drsko i izazovno Svecu u lice, a pesnice su mu bile stisnute...

Ali u čemu i jest sva tajna, sva ljepota naše kršćanske vjere, ako ne u milosti koja se iskazuje grešniku, u blagosti oproštenja, kojom se brišu njegovi grijesi i kojom ga se preporađa?

Sveti Nikola, dakle i ovoga puta dade anđelčićima blagi mig, neka nagrade i njega — Janka Čomarinu... Ali u taj čas zveknu nešto, što se dosad ne bijaše čulo i sve se okameni...

— Dzin! Dzin! Dzin! ljuto zveči negdje napolju, na hodniku... To je zveka lanaca... Kobna zveka i opominje nas na jednu strahovitu prisutnost, o kojoj sam ja bila veoma malo obaviještena... Kroz gomilu djece, prešla je strepnja: Krampus! To je on!

Začuvši onu zveku — i ne dočekavši anđeoskih darova — srnu Janko Čomarina u dječju gomilu, i zari se duboko u dječje redove.

Zatim su se imena nizala dalje.

A ja? Mene su zaboravili? Ili još nije uvedeno u rajske knjige da smo se mi preselili u Sarajevo? Tim bolje! Tim bolje! Blago meni! Tako se barem neće doznati za »rekord«... Htjela sam naime tući nekidan »rekord« svoje vrsti i na samoj jednoj nozi doći iz kuće u školu, dok sva ostala djeca dolaze onamo na dvije noge... Zato sam morala tri puta »poljubiti pod« pa još i »križić« tamo vlastitim jezikom »nacrtati«. Higijena nije tada u oblasti školskog kažnjavanja bila — kako vidite — baš suviše napredovala...

Ali mene, mene ne zove!... Kad sam se tom sretnom slučaju najživlje poradovala, začujem odjednom nešto vrlo poznato: moje vlastito ime... Nikada prije ja nisam znala, da ono tako zvuči... O sveti Mikula, moreplovče, koliko ti se moja nona namolila, koliko se je pred tobom suza naronila, dok su morima bjesnili uragani —

valjda mi nećeš ovdje pred svim ovim časnim gostima, pred svim ovim razredima a i anđeoskim horovima — otkinuti glavu?

Te tako stadoh i ja sred one bijele osvjetljene čistine, a sve počinjene ludorije zaigraše oko mene svoje mahnito kolo... I svi su to čuli, svi su to vidjeli... A tamo negdje vani na onom hodniku dobro sam znala da nacereni Neposluh slavi svoju pobjedu i žurno daje izaslaniku Pakla najtačnija obavještenja, jer neki teški nevidljivi lanci i ovaj put opasno zveknuše, kao svaki put kad bi pred uzvišeno lice stalo neko dijete, kojem ste imali štogod prigovoriti. Zveket je bio strašan, neustrpljiv, no ja ne pobjegoh. Stajala sam ondje, malo pognute glave. I znala sam da će — a da ironija bude potpuna — još i svi oni anđelčići posegnuti da me »nagrade«, to jest da me svojom nedužnošću i besprikornošću postide i pouče. Sastavih, dakle i ja dlanove da primim njihove darove, ali su mi sve one smokve i orasi i bomboni, poispadali iz drhtavih ruku, dok sam se dokopala do one časne sestrice koja se zauzimala za me i koja mi se ni sada nije prestajala smiješiti.

Prozivalo se i dalje, ali u meni je popustila napetost, da se onda najedanput strašno trgne i sva ushlapiri...

Jer u sali nasta komešanje. Sveti se Nikola diže na odlazak... Svečev se glas uzvije prodi-

ruje, ganutljiviji, dublji... On podiže ruku na blagoslov..., te ga domalo sa svom svojom anđeoskom četom nestade; podiže se opet u svjetlu slavu dvorova nebeskih, ostaviv sve u sali na milost i nemilost nečeg strašnog što će se sad nà dogoditi...

Ali što, što će se to dogoditi?

U prvi čas nije se zapravo ništa ganulo... Minutu... dvije... tajac... A onda, onda se sva ogromna dvorana poljulja... Kao da ih je neka ogromna i nevidljiva metla u jednoj sekundi pomela... Saviše se ljudi, kao klasje, svi prema krajnjim zidovima sale...

A u salu upade nešto ogromno crno užarenih očiju... Nešto glomazno, teško, kosmato zlo, uzvi se zrakom i nadvise nad glavama sviju grdna neman. Povi se u crni kovitlac i rogovima i repom i kandžijama... Nešto je ljuto šinulo taj zrak pun tamjana i pobožnih duša. Nešto zviznu, fijuknu prolomi se... Nešto zaurla uzviknu. I uzvitla uokolo sve... I uze goniti, uze šibati, lamatati, sve što je živa stiglo. U dvoranu je nahrupio Krampus! Vrisak, lom, zavijanje, gušenje i triumf crnih kandžija, crnoga šiblja, koje nemilice — uz onaj pakleni zveket lanaca — šiba sve, kida sve, goni sve, mete sve:... I Velečasne i prečasne i redovnike i redovnice, i mame i tate i veliku djecu i malu... udara pače i po nijemim stvarima...

Ali ona prijazna časna sestrica i ja, mi nećemo da vidimo ništa, mi nećemo da čujemo ništa; mi smo — znate gdje? — pod klavirom!

Dočekao Krampusa vrlo snažni sluga...

No najednom — na naše najveće zaprepaštenje — i još se neko probija da se sakrije baš pod klavir te se tura ravno k nama:...

Janko Čomarina!!

A Krampus, Krampus je baš njega svuda tražio. Zato je on onako i škrgutao paklenim škrgutom zubi i ružio lancima... Nije ga mogao naći!

Najednom se — kao Crveno More pred Izraelcima — razdvoji gomila djece koja se bila nagomilala pred klavirom i zaštićivala nas... Razdvoji se, te se do našega zakloništa stvori široki utrti put... Tim kobnim utrenikom, zviznu nešto, jurnu nešto, aždaja dosad neviđena, a sad odjednom tako blizu! Da, ja vidjeh iz najbliže blizine strahovito lice Krampusa i kako mu plamen iz nozdrva suklja i kako mu se crvene oči u okrug toče i kako se to lice crni crnilom valjda svih grijehova pakla.

Krampus segnu dugom rutavom rukom pod onaj klavir i ščepavši maloga Janka Čomarinu, zahrza triumfalnim hrzajem svih paklenskih hatova.

Zgrabiv konačno svoj »plijen«, on jurnu zadovoljno prema izlazu i iščezne sa malim Jankom Čomarinom pod mišicom...

E, ako je dotad bilo tako, da samo nevini spašavahu svijet, žrtvujući sebe, i da samo bezgriješni »oduzimahu grijehe svijeta«, ovaj je puta onu silu koja traži takove žrtve, zadovoljio jedan, koji je mnogo puta bio istjeran iz škole. Jer, zadovoljivši se s njime, Krampus se okanio ostalih...

Odnese samog Janka Čomarinu! Srećom da je tamo dolje — negdje na vratima samostanskog vrta — dočekao Krampusa vrlo snažni samostanski sluga i hrabro se pohrvao s njim, otevši mu plijen — to jest malog Janka Čomarinu — kojeg je taj sluga — zbog nečeg — više puta zaštitio.

U sali su se preplašene duše počele umirivati. Brže bolje turala je ona mala časna sestra moju raščupanu kosu pod neku visoku plavu »škufiju« optočenu bijelim krznom, jer da me dole »u porti«, već odavna čeka sluškinja Tomica.

Nikada nisam maloj sestrici pobožnije poljubila onaj veliki mjedeni krst i bijelu mrtvačku glavicu, što joj visi o pojasu. Nikad nisam hitrije sjevnula niz one kloštarske hodnike i stubišta, nikad se u onom trijemu visokom golom i svodovitom, nisam toliko obradovala kućnom čeljadetu. Nikad se nisam Tomici grčevitije objesila o lakat, nikad brže kliznula bijelim zaleđenim trotoarima decembarskog Sarajeva, prema svojoj kući...

SVETA NOĆ

Bila je neka siva zgrada. Velika avlija sa stablima. Velike sobe sa drvenim i pomičnim četvrtastim plotovima, kao nekim malim »torovima« za ovce. Samo što su se tim niskim pomičnim četvorinama, ograđivala mala dvogodišnja najviše trogodišnja djeca. Zgrada se zvala »Obdanište«, to jest takovo mjesto, gdje su žene — radnice — preko dana ostavljale dječicu, a tek se pod večer s njima sastajale... To je bio veliki čas i jednih i drugih.

Toga velikoga časa, nije nikada doživio mali Srećko. Zvao se je doduše eto baš tim lijepim imenom, ali sreće bijaše on hude i prehude:

Ni oca ni majke! Otac? Bio je pilanski radnik. Na njemu je bila košulja od grubog, a veoma tvrdog seoskog platna. I u jednom strahovitom času, dotaknuo se pilanski kajiš — u punom pogonu — toga tvrdoga rukava, zahvativši ruku, zahvativši radnika — i što bi se bilo okom trenulo, od Srećkova oca više nije bilo ničega: zahvatilo ga je ogromno pilansko kolo u punom pogonu i samljelo ga...

U prvi čas, čitavog se svijeta kosnula užasna smrt radnika, ali malo pomalo svijet je zabora-

vljao da žali i potpomaže radnikovu udovicu i dijete joj... Tim više, što je Srećkova mati bila nekud mrka, tvrdoglava, nepovjerljiva... Jednom je pače s' nečega i optužiše, uzdigoše dreku za njom — najviše je kričala neka baba — U to prispješe i žandari potjeraše Srećkovu mater niz selo, koje je za njom urlalo: »Orobila je! Zapalila je! I muževljevu smrt skrivila je samo ona svojim kletvama. Uklela je muža, ukleće nam i selo. Treba je zapaliti na lomači jer je ona vještica. Otmite joj dijete... Ne da ga? Šta ne da! Strgnite joj ga silom iz ruku! Dajte ga amo!

I istrgoše malog Srećka silom iz naručja poročne majke, te stadoše da se tobože za njega »brinu«...

Prvo što je bilo, dovedoše ga u grad, te isposlovaše da ga privremeno primi Dječje obdanište i ako onamo nije spadao.

Preko dana, sve je bilo dobro... Četverouglasti dječji »torovi« bili su puni dječice. Tu se dječica plakala, smijala se, čupala se, ljubila se, te jedni drugima kupili mrvice sa dlančića i te mrvice jeli.

Ali na večer, kad bi im došle majke, sve bi one dječice nestalo sva bi bila odnešena na toplim materinjim grudima samo je Srećko ostajao. Ostajao je sam samcat u onom praznom četverokutu, i već tada zametnulo se u njegovim ma-

lim grudima nešto teško i mutno, nešto što je vuklo u daljinu: *čežnja za rođenom majkom*...

Gdje je njegova majka? Toga niko nije znao ili nije htio znati... Ponekad, silazila je s onog dalekog šumskog kraja k njemu u gradsko Obdanište ona Baba — te iz mnogih marama, dugo izmotavala mrvicu pogače, što mu bijaše donijela.

Kako je rastao, tako je i ono teško u grudima raslo i jačalo. Čežnja za majkom!

Nije volio one babe. Dječjom mudrošću, domišljao se, da mu je ona baba mnogo skrivila majci, te valjda sada, da umiri svoju savjest, silazi k njemu i donosi mu ono malo pogače, i govori o njegovoj neznanoj majci grubim tvrdim riječima. Samo je grdi:

— Na mater nikad nemoj da misliš, siroto, mater ti se pronevaljanila; nemoj da je tražiš; bila bi ti na sramotu. Slušaj diko svoje starije, svi ti dobro žele...

No i ako je mali Srećko svuda slušao svoje starije — naročito kasnije u Sirotištu, pa još kasnije kad ga dadoše da uči zanat, lance teške boli za materom od koje ga rastaviše u drugoj godini života, vukao je svuda teško i tužno za sobom. Oči su mu bile vrlo velike, vrlo svjetle i vrlo plave, tako plave i svjetle da su ga svi odmah zavoljeli, A stariji su ga i hvalili. Radio je polako, ali dobro. Uopće je bio sasvim tiho i po-

vučeno stvorenje, a najradije je bio sam. Kad nema mile majke; niti ima niti je — može se reći — ikad imao, što da se primiče drugima, koji ne znaju kakva je to tuga i čamotinja i oštar nož u dnu duše?

Bukne jedan strašan čas, smuti se svijet... Buknu rat, sve se ispretura; svak je gledao svoje. Siročetu nije bilo još ni deset godina... Iz grada u kojem je živjelo siroče bježalo je sve. Bježao je i on, ali za nj niti je iko više pitao, nit ga je iko igdje zapisivao kao druge. Jednom ga potjeraše, da goni neka vojnička goveda po žezi i uz brdo...

Goneći ta goveda, on sasvim podivlja, zaboravi ono malo zanata što ga bijaše tek počeo učiti. Jedva je još znao da se zove Srećko Dražen, otac da mu se zvaše Mirko Dražen a majka: Danica Dražen...

Jedne zimske večeri, vrzao se oko tržišta u nekom velikom gradu u koji ne zna pravo ni kako bijaše prispio... Bilo je kanda pred sam Božić, jer se na tom tržištu mnogo vikalo. Tu se prodavale i kupovale usječene jele. I ako, niti rat prestade, niti će valjda ikad prestati, ljudi su za Božić u svom domu htjeli imati jelu i paliti na njoj svijeće.

Ali on, koji nikad nije imao majke, nije nikad imao ni Božića... Doduše, i usred Sirotišta stajao je veliki i rasvijetljeni bor, a dobri ljudi po-

slali bi i pod taj bor neke pakete, ali svjećice na tom pustom sirotinjskom boru gorjele su hladno i pusto; siroče ih nije marilo ni brojiti ni gledati.

A te večeri bio je gladan. Da zaradi? Onom tamo trgovcu pobjegoše odojci... Da se ponudi da trči za njima i donese ih trgovcu? Ali bude odgurnut... Ne treba ga.

Da onoj gospođi ponese onu tešku košaru? Ali i gospođa ga odbi. Ne treba ga.

Da ponese u neku kuću jednu od ovih usječenih jela? On brzo trči — — —

Ali nigdje ništa; niko nije trebao njegove usluge. Šta da radi? Da se utrpa među prosjake koji se eno do crkvenih vratiju guraju da nađu bolje mjesto, jer je kanda noćas svečano u crkvi toj. Sigurno je danas Badnji dan dok ljudi tako kasno idu u crkvu?... To će biti! Sveta noć! Aha!

Da se utrpa među prosjake, izgurali bi ga i kljasti iz svojih redova, jer njemu ne fali ni noga ni ruka, a u svijetu je eto tako da ponekad kud i kamo lakše zaradiš, ako ti fali noga ili ruka, nego ako ti ne fali...

Da ukrade negdje nešto? Pa... pa bi onda mogao dalje... Tražio bi majku! Našao bi je...

A pored njega promiču umotane figure... Među njima ima i djece... Sva zvona zvone,

svi ljudi raznježenih lica ulaze u crkvu. Rasvijetljena nutrinja svetišta, progutala je već i sve one prosjake... Ušuljahu se i oni u katedralu. Drže se otraga.

Na polju je ostao samo bijeli razgaženi snijeg, a i neka zgurena žena još je drhturila na jednom uglu. Nije pošla s ostalim prosjacima u crkvu. — I... i još je nešto bilo. Tamo se u snijegu do nekih saona na kojima je već bio tvrdo zaspao kočijaš, nešto crnilo... Nekoj je gospođi ispala iz ruku ručna torbica. Sigurno u njoj ima novaca.

Bili... ne bi li? Iz crkve se razliježe pojanje. Anđeli siđoše na zemlju, a on da krade! Ali ondje sasvim sigurno ima novaca!... Može se putovati. Naći majku... On zna, neko mu je spomenuo ime jednog grada i da bi ona mogla biti tamo.

I on posegnu za onom torbicom... Jer konačno... to leži na putu, to i nije baš prava krađa, iako...

Ali se u taj isti čas trže i ona umotana ženska na uglu koja kao da je bila zadrijemala, te zatetura put one torbice i pruži za njom ruku... Ali dečko ju bijaše već šćepao i nije je puštao... Neko su se vrijeme natezali, a onda žena popusti.

Lice joj je bilo podbuhlo i svo ispremotano i kanda, pod tim ubradačima, podbuhlo.

Ona šapnu jedva čujno a plave joj oči zasvijetle:

— Hajde, hajde, nećemo se nagoniti. Oboje smo jednako gladni... Pola tebi pola meni... A?

I ona poče istresati šta je bilo u torbici...

— Ja ne bih nikad da... da ne moram, da mi nije za put... ali... ja... Mi ovo i ne krademo... U taj čas ugleda ih sa čoška policajac.

Smješkajući se u bundi, šćepa on oboje odostrag za vratove:

— Dakle tako? Amo to! To je ukradeno!

— Nije; to je nađeno. Evo ovde...

U to se probudi i onaj kočijaš:

— Ukradeno je! Ukradeno je! To je bilo tu unutra, tu u kolima duboko zakopano pod jastuke i pokrivače... stade vikati kočijaš.

— Nije; to je bilo u snijegu. Eto, tu...

— Laž! Laž! Ništarije! Lopovi! Vucibatine! Lažni prosjaci! Na stanicu s njima. Na redarstvenu stanicu!

— To su kola preuzvišene gospođe Vrhogorske! To je njezina torbica; evo na njoj je njezina plemićka kruna u čistome zlatu.

— Na stanicu! zapovijedi stražar i gurne preda se ono dvoje odrpanaca...

I odvukoše ih na stanicu! Tamo je za jednim stolom, mamurno sjedio uniformisani činovnik i mehanički upitivao.

Najprije ženu:

— Tvoje ime?

— Danica Dražen, udovica pokojnog Mirka Dražena pilanskog radnika, koji...

— Zanimanje?

— Fabrička radnica, bez posla. Prosjakinja...

— Tvoje ime? obrati se on na maloga.

Ali taj mali... taj se mali više nije dao prepoznati... On je drhtao... Bio je na smrt blijed, otvorena mu usta nisu mogla riječ izgovoriti...

— Ma... ma... mucao je on. Htio je izgovoriti riječ: »majko!« Ali ne bijaše tu riječ nikada glasno izgovorio, pa nije znao ni da je sastavi...

— Tvoje ime? pitao je dalje činovnik nešto nesigurna glasa...

— Moje ime: Srećko Dražen glasno i presretno odgovori najednoć mali, gledajući nepomično u onu ženu...

Ali kad je izgovorio ono ime, žena se trže, preneraziti, istisne krik gotovo se sruši... Pridržaše je i hladna, tmurna redarstvena soba sa suhoparnim oglasima i kalendarima po zidovima, bila

je svjedokom najljepših radosti, što ih je dvjema dušama mogao donijeti taj Božić...

I ako gladni, i ako žedni, i ako poderani, našavši se konačno tu majka i taj sin, bijahu u nekom takvom kraju, koji bi se samo rajem mogao zvati...

U to se iznenada otvore na redarstvenoj kancelariji vrata... Jedan je redar izvana, učinio širok prolaz dami, čije su saone napolju čekale.

Sva zaduvana, visoka dama je očajavala:

— Kako zaboga, u ovaj čas u ovoj svetoj noći, vi ste dvoje bijednika dovukli ovamo, da ih mučite zbog sitnica, koje su bile u onoj ništavoj torbici? Zar ne znate da je noćas Badnja noć? Umalo je falilo da uniformirani činovnik nije uzrujanoj dami odgovorio:

— Ne, ne znamo; ta mi smo redarstveni činovnici...

Ali i on sam, bio je čudno iznenađen prizorom koji se je tu malo čas odigrao i kako su se tu pred njegovim očima našli jedna majka i jedno dijete, koji se već skoro deset godina uzalud svijetom traže, te se od pusta jada, od čamotinje i samotinje odbiše u prosjake i probisvjetove...

Razabravši plemenita gospođa Vrhogorska što se je tu odigralo, nije se dugo predomišljala; obujmila je sva razdragana i suzama oblivena i majku i njenoga nađenoga sina i vjerujući tvrdo da je samo Providnost mogla udesiti stvar

tako, da njoj ispadne ona torbica. Ukrca ih u svoja kola i ne pitajući kakova im je vanjština, ne praveći u toj svetoj noći nikakve razlike između svojih svila i kadifa, i onih bijednih otrcanih prnja.

Tvrdo vjerujući, da je sam Bog poslao ovo dvoje na njen put — da se na tom putu nađu — dama nije htjela da se ono dvoje na tom putu ikad više rastavi.

Čuvši pripovijest nesretne patnice, dama je siromašnu majku primila u svoju kuću, a kud god se je vozila, sjedio je do kočijaša visoko na boku, mladi Srećko, dobivši tek sada pravoga razloga da se tako zove. Rumen, dobro nahranjen lijepo obučen, on se je tek sada sa onoga svoga visokoga sjedišta, divio ljepoti božjega svijeta; nebo se je tek sada odražavalo pravom svojom bojom u plavetnilu njegovih velikih svjetlih očiju. Očiju majke. Jer su i majka i sin imali posve jednake oči.

Njih dvoje — ta majka i taj sin — imalo je svoju posebnu sobu, svoj stol i na tom stolu povjerljivo je gorjela njihova posebna lampa. I bili su bogati u skromnosti te služinske sobice. Imali su sve; imali su po prvi put za svog tužnog vijeka: jedno drugo... I nisu željeli ništa drugo. A i ostali se svijet bijaše smirio, jer te godine prestade i rat.

KRIVOGLEDI MANE

Sve je u selu toliko žalilo staroga Filipa, kad je ono ne samo izgubio sina, umučicu i osiromašio do gola, nego su ga i noge tako teško zabolile da je pao na štake. Sve se bilo nad njim toliko raznježilo, da jedini njegov rođak, seoski bogataš gazda — Marko, nije mogao drugo, nego da u svom potkrovlju nađe malo mjesta i za toga starca.

Tome su se ljuto protivili njegova žena ohola Joka i njegov sin zloćudni Mane:

— Zar da prosjake trpim više svoje glave? vikala je Joka.

— Zar da se nikad više ne mogu igrati na potkrovlju; ta ja sam upravo odanle — iz onoga kuta — najzgodnije namještao klopke za vrapce po krovu, da im onda iščupam svo perje, osim onog na krilima pa da promatram kako očupani ptići lete zrakom; zar to nije veselo? I zar se baš odanle ne dohvaćaju najlakše lastavičija gnijezda pod strehom?

Ali ko je tome pljeskao ručicama, ko se je veselio tome što je sad pod njihovim krovom starac Filip sa svojim kanarincem, ko je bio sretan

što su zloćudnom Mani prikraćene njegove okrutne zabave? To je bila njegova mala sestrica Dobrica...

I premda joj zabraniše da posjećuje staroga bosjaka — djevojče mu je — kad god je to samo moglo — skoknulo gore na tavan, donosilo mu jela i njegovom kanarinčeku šećera. A starac joj je gladeći kosicu, pričao o sinu svom, koji je nestao negdje u svijetu, o mrtvoj kćerki koja mu je ostavila bila malu Anđelku, pa je i mala Anđelka umrla, a ostavila njemu, starcu, toga kanarinca. No sad su mu eto pale i noge, te nemože više ni sam sebe da prehranjuje.

Ali jednoga dana podviknuo je zloćudni Mane:

— »Neću mirovati, dok mi onaj starac ne očisti kuću! Selo? Ha! Šta nama može selo? Ta svi su prosjaci! Šta bi bez nas? Ta dužni su nam i zrak koji dišu. U selu smo prvi mi! U koga u tom selu ima auto, garaža, benzin, žitnice, mlinice, duhan, kože, stoka? Samo u nas. Mi smo prvi!«

— Gle ti njega! Kako je svjestan svoje nadmoći! Od njega će nešto biti!... Goso! veselili se roditelji.

— A seki ćemo dati pristojnu prćiju — govorio bi Mane pa nek je belaj nosi. Da ostane u kući suviše bi mi na svakom koraku zanovijetala; još bi mi kuću u ubožnicu pretvorila.

— Pa i sama ću gledati da ti se sklonem s puta. Kako sada mučiš životinje, tako ćeš kad odrasteš mučiti ljude...

Ha! ha! vazda bi se na to nasmijao zloćudni Mane, te dohvatio neku kandžiju i vitlajući njome ispadao napolje. Jao si ga tada svim psima, mačkama, pa čak i konjima, ovcama, golubovima. Po svemu je tome šibao nemilice. Sve su životinje daleko bježale ispred njega.

Jednoga dana vitlajući tu svoju kandžiju, bane i u vrt.

U vrtu je mala Dobrica imala »svoj« komadić zemljišta, koji je mogla zasađivati i uređivati kako je htjela, ali je stalno drhtala, kad bi u taj njen komadić »posjeda« nahrupio njen brat sa svojom kadžijom.

Ali toga dana nije se ni makla. Sjedjela je sva pognuta tužna, uplakana i imala nešto u krilu.

— Šta je to?

— Kanarinac pokojne Anđelke. I on je poginuo. Uzela sam ga od starca da ga ne gleda ovakovog. Starac se na svom logu okrenuo zidu da se ne vidi kako plače...

— Daj to amo! To je pogano...

I Mane pograbi mrtvu ptičicu, zavitla ju na neku granu, a onda toliko šine po njoj svojom

kadžijom da je mrtva ptičica otfrknula nekamo veoma daleko i pala u neke tuđe bašte, ko bi je više mogao naći...

Od toga je prošlo nekoliko vremena. Za sve to vrijeme sekica se uklanjala zločestom bratu, nije gotovo htjela ni da ga pogleda.

Ali jednoga dana dogodilo joj se kanda nešto veoma neobično, što ju je toliko razdragalo i toliko joj napunilo srdašce da se je samo preko njega prelijevalo. Nije više mogla uzdržati.

I ona stade za stolom pričati i pljeskati ručicama. Uzalud joj se govorilo da pametna djeca sjede zato za stolom, da jedu juhu i ostalo, a ne da pričaju...

Dobrica je pričala, klicala; bila nečim veoma obradovana:

— Zamislite, dobri Bog je našem dobrom čika Filipu nadoknadio kanarinca... Zamislite!

— Svi su se smijali i htjeli znati čime to Bog »nadoknađuje« kanarince...

— Samo čujte: Dakle kako znate bijedni je kanarinac jednoga jutra osvanuo mrtav u krletci. A tada je nastala velika tišina gore na potkrovlju... I vladala je dugo... Ali jedne noći budi se iz sna stari čika Filip a u sobi pjeva njegov kanarinac... Čurliće zvižduka posve one iste pjesmice koje je vazda i čurlikao... Kanarinac kojeg više nema!

Starac se budi, ćuli uši, okreće se na sve strane; kako bi mrtva nekamo zavitlana ptičica opet propjevala!... On misli, to su samo bolesni sni to može koješta da ti se pričuje.

Ali druge noći isto... Pa onda i jednom u predvečerje, kad nije ni spavao... Čuje on ptica pjeva pa pjeva.

Napokon — na svoje čudo golemo — otkrije čika Filip, kako iz svoje rupe viri jedan mali posve obični mišić i pjeva... pjeva posve isto kao i kanarinac... Miš! Zamislite! Miš oponaša najvjernije kanarinca.

Djevojčica je međutim počinila veliku nesmotrenost; ona nikad o tom muzikalnom mišiću nije smjela pričati pred tolikom družinom, a naročito ne u prisutnosti svoga zloćudnoga brata...

Ali šta ćete srce joj je bilo prepuno. Kako se je mogla uzdržati?

— Šta? Miševi? graknuo je brat. Zar da miševe još i u krletkama odgajamo? Zašto su po tavanu zapete tolike mišolovke, a miševi neće da se uhvate, nego upriličuju koncerte... Čekaj ti čekaj!

— Ne! kriknula je djevojčica, dosjetivši se da je previše povjerila...

— No, no, no, šta odmah skačeš, neću ja tom mišiću ništa i ako su miševi zato stvoreni da se

lijepo u mišolovke hvataju, a ne da pjevaju i čurliću... Jednom ću doći i ja da to »čudo« iz bližega pogledam i počujem.

— Nemoj, ne!... htjela je obraniti sestra, ali uzalud... Uzalud!

— I jedne večeri sestrica je, mjesto da trči s ostalim djevojčicama po prašnome šoru, sjedjela gore na tavanu do siromašnog čike kojem se osim nje nije gotovo nikad javljao niko. I tješila ga da će se kad tad — valjda ipak odnekale javiti i njegov sin... Pričali su o pokojnoj Anđelki, o pokojnom kanarincu ali najednom su zašutjeli kao prekinuti... Sa otvora jedne mišije rupe zaćurlikalo je, pa zazviždukalo pa posve kao što bi bio zaćurlikao i zazviždukao iščezli kanarinac... Domalo izvi se kanarinčeva pjesma, punim jekom... Nju je izvijao posve obični mišić, izašavši iz svoje rupe. Do njega je bilo slanine i sira, ali on nije u to dirao. Pjevao je, pjevao i pjevao posve kao kanarinac.

U to se stadoše polagano otvarati vrata... U sobu se uvuče zloćudni Mane i sve se nekako sumnjivo oblizuje.

Starac ga pozdravi ljubeznim smiješkom, a sestrica mu pritrči da ga zadrži ako bi smjerao da mišiću učini što na žao...

Mišić je međutim bio posve pitom, a osim toga ne bijaše još ništa čuo o zloćudnom Mani... Zato

U sobu se uvuče zloćudni Mane...

ga se nije nimalo ni prestrašio, nego je — svršivši svoju večernju — pjesmicu, stao da griska sir posve mirne duše.

— A Mane mu se približavao...

— Nemoj da mu ideš preblizu bojala se Dobrica... Može se tebe i on prestrašiti.

— Ta neću mu ništa! Vidiš da imam ruke u džepovima.

Al jednako mu se približavao. No mišić se nije nimalo bojao, nije bježao.

— Pa to je posve obični miš, prezirno će Mane.

— Da, posve obični — javi se starac — tako se i po neki čovjek čini posve običan, a duša mu je velika; može da svojom veličinom i svojom vrednotom usreći miljune; ali duša mu je takva iznimna da takove duše više ni u koga nema... Tako i ti sitni stvorovi što žive u tami: Ima ih mnogo. Ima mnogo miševa, ali samo ovaj zna da pjeva kao kanarinac. I među miševima ima izabranih.

— A šta bi znao pjevati smijao se Mane. I kako se je spuštao mrak, ni starac ni djevojčica, a ni ona mala životinjica, ne dosjetiše se jadu niti vidješe kako je opaki dječak izvadio iz džepa malu štrcaljku punu benzina, te štrcnuo i polio benzinom onog malog miša. I prije nego što je mišić stigao da pobjegne u svoju rupu, Mane mu je primaknuo užigač i upalio ga... Miš je planuo, užario se i onako užaren pobjegao i nestao u svojoj rupi.

Ono dvoje — starac i djevojčica — vidjeli su da je nešto planulo, ali ne razabraše pravo što se je dogodilo...

— Gdje je miš? zapita mala. Pobjegao je!... Zašto si palio užigač?

— Da ga bolje vidim... odgovori dječak i stane da se ružno smije.

U tom smijehu nestade ga sa tavana a djevojčici odahne.

Nasta veoma tiho u potkrovlju.

— Miš se ne vraća... mala će zabrinuto. Prestrašio se i on od Mane!

— Vratit će se tek pred zoru, starac će njoj... Pođi ti dušice sada dole, da te ne bi zvali. Družina sigurno već sjeda večerati.

Djevojčica otskakuta jer su njezini zaista već sjedali za večeru. Večera je tekla mirno.

Al u to najednom prolomi očajan krik:

Vatra! Sve gori! Dućan se zapalio... Gore kože! Gore mlinovi!

Sve skoči na noge. Sjati se sve selo, ali kako je bjesnio neki vjetar vatra se nikako nije dala ugušiti. Seoski vatrogasci nastojali su da spase barem ukućane. A najviše se u gašenju istaknuo neki mladić, koji je baš u taj čas banuo u to selo i kojeg nitko nije poznavao. Na svojim rukama iznio je iz plamena onesvještenu djevojčicu.

— Jesu li svi spašeni pitalo se... Jesu! Jesu! odgovaralo se... Ali u to je djevojčica otvorila oči:

— Spasite čika Filipa! viknula je i opet sklopila oči.

— Spasite čika Filipa! vikalo se vatra još nije zahvatila sav tavan... Tako se vikalo ali samo je onaj hrabri mladić skočio na tavan kuće u plamenu, i iznio kroz dim i oganj na svojim rukama iznemogla starca. I niko u tom času gledajući taj prizor nije ni slutio, da je to na svojim jakim mišicama iz one vatre i plamena, iznio sin oca...

Samo su vidjeli da je mladića sa starcem nekamo nestalo, i da se mladić nije više povratio...

Vatrogasci spasiše i Manu. Ali u njemu se toga časa probudilo nešto, što njega dosad ne bijaše nikada spopalo a to je: grižnja savjesti...

On je naime bio svjestan toga, da ovoj velikoj nesreći nije nitko kriv nego on. Da je onaj upaljeni miš, šmugnuvši onako užaren u svoju rupu, srozavši se onako plamen niz neki rov, koji je valjda od vrha pa do dna kuće prorovan od miševa. Mane je dobro znao da je taj upaljeni užareni miš, onako goruć upalio njihovu kuću tako da je izgorio i auto i garaža, planulo spremište benzina, planule kože, izgorio dućan, hambari, mlinovi, blago, izgorjelo sve te bacilo njega i njegove na prosjački štap, pa se moraju kud- koji sklonuti po rodbini. Vatrogasci su ga samo silom spasili jer ih je Mane lupao nogama. On je

silom htio i sam izgorjeti? Vatra ga nije ni pekla, jer probuđena a griješna savjest, peče žešće od ikakve vatre...

Nesretna se obitelj rastepla. Mala je Dobrica plakala u kutu, u kući neke tetke. Oko nje su mirno stajale neke djevojčice, a bilo je jutro.

Najednom zalajaše psi, nasta veseli metež pred tom kućom. Stadoše pred njom neka gizdava kola sa lijepim udobnim seoskim sjedalom i vatrenim konjima. To je po malu Dobricu poslao čika Filip svoga sina, koji se je iz svijeta povratio sa mnogo zlata u džepu, ali još više u srcu. On će se odsada brinuti za onu nesretnu obitelj, a naročito za malu Dobricu. On ima čime da ih pomogne i opet podigne da im tako izrazi zahvalnost, što su mu se brinuli za oca.

I ako se staro blagostanje nije moglo više nikad povratiti, obitelj je ipak bila donekle utješena.

Ali Mane? Mislite da se je ikad više onako zasmijao i onako zavitlao kandžijom? Ta ni u oči nije nikom više dao da mu pogleda. Pa i kasnije kad je odrastao, jednako je štit od kape navlačio nad oči. Oči su ogledalo duše, a on nije dao da iko pročita što u njegovoj piše. Prozvali su ga zato: »Krivogledi Mane«.

OPORUKA

Bilo nekoć golemo neko blago. Vlasnici se njegovi iživjeli i tko će dè da to golemo blago naslijedi, nego boležljiv neki čičica — učenjak, koji ni za šta drugo mario nije, nego za puste neke knjižurine prastarih filozofa i za neke rijetke primjerke prepariranih leptira...

Imao je on i roda, doduše ne najbližeg, ali ipak roda. I rod je znao da je kod njega moralo biti sila blaga, a starčić je loman; neće dugo... Te kome li će sve ostaviti, ako neće rodu? Recite sami!....

Zato su rodice i rođaci sve mile lale oko njega, obilazili ga često, nudili mu stotinu usluga. Savjetovali ga.

Ali starčić — čudak, nije ništa trebao. Nije — osim neke stare babe — imao ni posluge. Nije imao nikog osim svoga »Jarana«, svoga vjernog, kudrova, kroz čije je čupe provlačio stare drhtave prste i dok je čitao. Od milja zvao ga je i »Jaro«.

— Jaro, druže, neću ti dugo! potužio se on jednoga dana... Pa hajde dragoviću da pravimo oporuku...

A jednoga dana pozva on u svoju staru trošnu kuću — nalik na neki toranj sa gotskim šarenim prozorima — svu svoju svojtu. Naredi da dovedu i svoju djecu; rad je i njih upoznati.

Te dohrli sva svojta, a dođoše i ti najmlađi. Zapravo nikakva djeca više nego odrasli momci i djevojke. Al bi to obijesna neka mlađarija... Starca ta mlađarija nije baš oduševila. Ali joj se ipak ljubezno smiješio i zapodjeo s njome razgovor.

— No pa što radite? Studirate?

— Kako kad... U glavnom — čiko — mi smo sportiste. Prva momčad! Borimo se za slavu naše boje i naše mreže... Mi smo čiko rekorderi, ej! Pred tobom stoje ljudi kojima se ponosi grad... Otvori dobro uši i oči.

Ali kad zađoše malo dublje u razgovor, odmah se je pokazalo kolike su »rekorderi« neznalice. Ali oni su se smijali glasno i veselo starčevu čuđenju.

Ta oni znaju koliko im je dosta, koliko to traži najnovija moda. Naprotiv, njihovome milom stricu — koji eto tako živi među ta svoja četiri — knjigama — nabijena — zida izbjegoše mnoge stvari... Tako on ne zna ni to, da danas možeš svuda doći i bez grčkog i bez latinskog.

Čim je stric spomenuo ovo ili ono znamenito djelo, odmah su zaorili svi mladi rođaci u jedan glas: Pa nama je to poznato; mi smo to gledali

u kinu... Danas više ništa ne treba čitati. Kino izvodi muziku, tumači znanosti služi umjetnosti, donosi drame, romane, ilustrira historiju, dnevne događaje i tako dalje i tako dalje... Ali ko tako vječito ruje po knjigama kao njihov dobri čičica, taj svega toga ne zna i živi u svijetu koji ne postoji više.

— O on još žive u svijetu koji i te kako postoji, ali nažalost neće više dugo živjeti.

— Šta zar njihov čiča kani umrijeti? Ne daj Bože! Rodbina se njegova ne bi nikad utješila...

Ali čičica se samo na sve smiješio i čekao da se svi skupe.

A kad su se svi skupili, tad je progovorio povišenim glasom. Govorio je dugo o svom dugotrajnom životu ispunjenom samim učenjem i istraživanjem. Rekao je uglavnom to, da se doduše općenito misli da bi on morao imati mnogo blaga, ali on da blaga nikakvog nema. Da osim svojih knjiga i leptirskih zbirka te kojekakovih sprava, nema drugoga ničega, a to što ima i što vide tu, to će im dabome od srca rado ostaviti...

To? Te knjižurine? Pa što to danas vrijedi?... A kuća, ako se od temelja ne renovira...

I razidoše se rođaci mladi i stari, razočarani, kiselih lica, te se od njih nikad niko više i ne pojavi ni da prigleda kako li je starcu koji predosjeća smrt...

Starac se nije prevario: Smrt je bila pred vratima... čekala je samo svoj čas... Izabrala je neku maglovitu noć.

Jedna mala slabokrvna starčeva susjedica, neka osamgodišnja djevojčica, te noći nije mogla da spava. Nju je ona magla gušila i ispunjavala tjeskobom. A onda je još i neko pseto počelo u susjedstvu zavijati... Zora je jedva probijala i ona vidje, da to susjedov Jaro, obilazi cileći i jaučući oko svoje kuće. Pseto je zavijalo na smrt... A na prozor djevojčice, lak kao zračna lopta od samog šuškavog i mekog perja, pao je zlokobni noćni ćuk...

— To je neko umro, trgla se bolesna djevojčica i probudila svoju majku. Majka je djevojčicu grlila i mirila, ali djevojčicu njeni tanki osjećaji ne prevariše... U jutru se doznalo da je u noći umro starac učenjak...

— Nikakvoga uzrujavanja! propisao je liječnik — koji je jednom obilazeći siromahe, došao i do te djevojčice — nikakovih tužnih prizora... dodao je...

Ali djevojčica je silom htjela da vidi starčev sprovod.

No nije tu bilo što naročito da se vidi. Osim par stare gospode gotovo nikog nije bilo. Rođaci se jedva i pojaviše... Svega valjda dvojica.

No na dan kad se je objavljivala oporuka ipak svi skupa osvanuše. Valjda su se uza sve to ipak nečem nadali... Ko zna...

Ali ih nada posve izjalovi:

Kakav užas! Kakvo razočaranje!

Iza starca čudaka, zaista ništa ne osta drugoga osim tih prašnih knjižurina i par kutija sa preparatima.

Među onima koji su bili prisutni desio se i neki profesor; neki starčev — mnogo mlađi — poštivalac, jedan od rijetkih...

On obeća da će kupiti sve te knjige, a rođaci presretni da ih se riješe dadoše ih u bescijenje onaj čas.

Ipak profesoru nije bilo baš lako ni toliko koliko su tražili rođaci odmah pribaviti. On se je dugo dogovarao sa svojom ženom oko koje se je o suknju kvačilo šestero male djece. Da kupe ili da ne kupe?

Ali žena tankoćutna i nježna, mnogo je cijenila rad svoga muža i obećavši da će štedjeti, da će davati satove klavira i ručnog rada, te da će tako isplatiti knjige, odluči da se kupe.

I tako je profesor kupio te knjige. Dao ih prenijeti u svoju kuću, ali nije imao vremena da se s njima odmah bavi i da ih sređuje. Bili su ispiti imao je mnogo posla. Čekao je da dođu praznici.

Ni na kupca leptirskih zbirki nisu rođaci dugo čekali. Sa dna grada, javio se neki sakupljač — ljubitelj neki — inače ne baš imućni đak. Ali toliko je imao, i kupio je te leptire. Samo on je znao kako to bijahu rijetki primjerci. Ali ni on nije momentalno imao mnogo vremena da ih promatra. I on je imao posla sa ispitima i čekao praznike.

A Jaro? Zar zbilja ne pitate: šta je bilo sa nesretnom životinjom? Pa kuću su oborili, zidove popravljali, za njega su držali da se od tuge i zapuštenosti ošugavio i udarali u nj nogama da se tornja. A pas je cvilio te cvilio, bolno i prebolno. Rođaci su ga gonili nogama a on je zavijao.

Toga više nije mogla ni čuti ni gledati ona nježna djevojčica gore na prozoru. I stade zaklinjati majku da uzmu k sebi onog nesretnog psa. Ona zna i kako se zove. Zovnut će ga... Oni se poznaju već odavno.

Majka se nije dala lako skloniti. Prvo: pseto se je od tuge razbolilo, drugo: one jedva i sebe prehranjuju, a pseto je luksus, treće:... no, u jednu riječ mnogi su razlozi govorili proti tome, da se ono pseto uzme u kuću.

Ali djevojčica je molila i molila. Najposlije je zaplakala, a prestrašena, majka, da joj se dijete ne muči, dovede jednog dana u kuću onog odbačenog psa bez gospodara.

Kako mu se radovala dobra djevojčica, kako ga je tješila, kako se brinula za njega i kako je ono dobro pseto bilo preporođeno i zahvalno!

Nikud nije ni izlazio, jer, i ako se dobro vidjelo da je proljeće već tu, još je bilo studeno, a djevojčica nije smjela izlaziti.

— Čekaj Jaro — čekaj dok dođu lijepi topli dani — dok zdrava djeca budu imala praznike! Doduše gospodin doktor je kazao: »Neophodno je potrebna promjena zraka...« Ali mi smo siromašni i ne možemo nikamo putovati. No zato ćemo praviti izlete. U borovu šumicu... Tamo ćemo duboko disati i sve će biti u redu. Lijepo ćemo se obući na taj dan; uzet ćemo suncobrane. Ti ćeš Jaro, smjeti preskakivati sve plotove. A i tebe ćemo udesiti. Imamo lijepu svilenu, crvenu, vrpcu, privezat ćemo ti je oko vrata. Izgledat ćeš iz daleka, da si se zakitio makom... Samo čekaj, imaj strpljenja! A Jaro je čekao...

Svi su čekali i dočekali... Profesor, onaj što je kupio knjige, napokon je dočekao da se može s njima baviti i lijepo ih složiti... Jednu — koja mu se činila jedna od najzanimljivijih — uze odmah čitati...

Čita on čita, najednom nađe dvije zalijepljene strane, tako da ih je morao odlijepiti, ako je htio čitati dalje.

A kad je odlijepio one dvije stranice, našao je među listovima papire, na kojem je pisalo ovo:

»U svaku moju grčku i latinsku knjigu, umetnuto je pod stranice mnogo banknota od sto hiljada. Takovih stohiljadarki ima veliko mnoštvo, a sve to bogatstvo ima da pripadne onome, ko ga prvi nađe.«

Eto u čemu je bila starčeva oporuka — — — Eto čega nisu otkrili rođaci!

Na protivnom kraju grada, dospio je napokon i onaj đak da se pozabavi sa kupljenim zbirkama leptira za kojima je bio lud. Položivši dobro ispite, stane đak da sa uživanjem, sa poznavanjem i zadovoljstvom promatra svoje leptire. Promatrao ih je dugo i dugo povećalom. Najednom otkrije da na jednom leptirovom krilcu sitno, sitno, nešto piše... Namjesti dobro povećalo, i počme čitati ovo:

»Onaj koji bude promatrao ove leptire i bude prvi opazio da na tom krilašcu nešto piše, vlasnik je svih mojih vrijednosnih papira. Ti papiri imaju ogromnu novčanu vrijednost. Mom baštiniku želim uspjeha u nauci.« I — potpis...

Tu se nalazilo naznačeno ime stanovite banke i ostala uputstva prema kojima mladi i skromni đak postaje odjednom najlegalnijim putem grdno bogat čovjek.

Vlasti su te oporuke provjerile i ništa nije smetalo, da vlasnici dođu do svojih baština.

Zamislite užas rođaka sportista, kad doznadoše za ovo! Što su udarali nogama u sve predmete na putu, nije im pomoglo. Pa da su bar jednu od onih prokletih knjiga otvorili! Bar jednoga od onih gadnih leptira bolje pogledali!

U gradu su svi o tome govorili.

Samo, ni ona mala djevojčica, ni njena majka, ni njen kudrov Jaro, ne bijahu o tome ništa čuli. Ta oni su tako udaljeni od svijeta. Čekaju toplo vrijeme. Ali ne da vjetar, puše... Djevojčica je vrlo osjetljiva i još veoma slaba. Ah, od nikud sredstava da se ide na promjenu zraka pa to ti je. Ni da se ukuhavaju rijetki sokovi i kupuju skupe medicine, kako je propisao gospodin liječnik za siromašne porodice neki dan.

Treba dakle čekati bar lijepo vrijeme Za izlet... Ići će naime, sasvim sigurno na izlet.

No napokon! Osvanuo jedan dan sav u zlatu i dragom kamenju; sav od rose sunca, lakih granâ, svilenih titraja i opojnih mirisa, a bez imalo vjetra.

Djevojčicu je majka redila. Sve je na njoj šuštjelo. Bjelilo se lepršalo, sve igralo, zvonilo.

Majka se doduše i toga puta obukla u crno. Majka je bila udovica, te niti se je ikad utješila ni svukla crnine.

Ah zato će Jaro dobiti svoju crvenu pantliku!

— Jaro! Amo dođi! Daj da ti ja već jednom skinem tu tvoju ružnu ogrlicu od prljave kože! Objesit ćemo ti tu medalju na ovu crvenu traku. Samo stoj mirno.

I djevojčica se uze mučiti da psu raskine oko vrata nekakvu staru savitljivu kožnu ogrlicu. Nije išlo... Morala je doći majka sa škarama u pomoć.

Ali jedva što je majka tim škarama zadrla u staru kožu one ogrlice, u toj se koži pokazaše naslagane banknote — stohiljadarka. — Bilo ih je ravno dvadeset, a na jednom papiriću što je bio savijen među ono pusto blago pisalo je ovo:

»Neka ovaj novac bude nagrada — i neka donese svako dobro i blagoslov — onoj dobroj duši, koja se bude zauzela za moga psa »Jarana«, moga vjernoga druga i jedinoga moga prijatelja«. I — potpis.

Ko će opisati sreću obradovane majke! Ogrlila je vrat onoga psa kao vrat nekog razumnog ljudskog stvora.

Ta zar joj o tome vratu nije donešeno spasenje? Zar neće sada moći kupovati sve medecine i mijenjati zrak koji hoćeš? Zar ne će sada procvjetati zdravlje i zarumenjeti se obrazi njene

ljubimice? Majka je plakala od radosti i nije prestala cjelivati onu nijemu životinju.

Mila, ljupka, nježna i dobra, ali tako slaba, tako slaba djevojčica, ne mora umrijeti!

Ne mora, ne mora, ne mora! Promijenit će se zrak! Hvala Bogu još nije kasno!...

Verka Škurla Ilijić.

Preporučamo našom nakladom izašla

DJELA ISTOGA PISCA:

Škurla-Ilijić Verka: Ivanjske noći i druge pripovijesti. Komplet vezano. Ilustrovano sa 4 slike (br. 2449) D 25.—

Škurla-Ilijić Verka: Ivanjske noći — Ipak je došla none. Dvije pripovijesti, kartonirano (br. 2451) D 8.—

Škurla-Ilijić Verka: Strmi puti sirotana Radovana — Krvave suze. Dvije pripovijesti (br. 2452) D 8.—

Škurla-Ilijić Verka: Jurica — Baloni — Školovanje Ranka Erića. Tri pripovijesti (br. 2453) D 8.—

Škurla-Ilijić Verka: Lorica i Klarica idu u kino — Posljednji dinar — Okrnjeni vrčić. Tri pripovijesti (br. 2454) D 8.—

NAKLADNA KNJIŽARA ST. KUGLI, ZAGREB, ILICA BR. 30.

Škurla-Ilijić Verka: Djeca kraljeva i druge bajke, ilustrovano. Fino tvrdo vezano (br. 2188) D 40.—

Škurla-Ilijić Verka: Djeca kraljeva, kartonirano (br. 2238) D 8.—

Škurla-Ilijić Verka: Djeca kraljeva, vezano (br. 2238a) D 12.—

Škurla-Ilijić Verka: Vodenjaci, kartonirano (br. 2239) D 8.—

Škurla-Ilijić Verka: Vodenjaci, vezano (br. 2239a) D 12.—

Škurla-Ilijić Verka: Lutka, vezano (br. 2240a) D 12.—

Škurla-Ilijić Verka: Lutka, kartonirano (br. 2340) D 8.—

Škurla-Ilijić Verka: Kićak-Tričak, vezano (br. 2241a) D 12.—

Škurla-Ilijić Verka: Kićak-Tričak, karton. (br. 2240) D 8.—

Hillgenberg: Šaljive priče, komplet vez. u 1/1 platno, ilustrirano (br. 2299) D 100.—

Hillgenberg: Princesino pismo i druge priče, ilustrirano (br. 2301) D 25.—

Hillgenberg: Kreposni Petar i druge priče, ilustrovano, vezano (br. 2302) D 25.—

Hillgenberg: Priča o pečenom novcu i druge priče, ilustrirano (br. 2303) D 25.—

Hillgenberg: Začarani konj i druge priče, ilustrirano (br. 2304) D 25.—

Šegvić K.: Božićne pripovijesti fino izdanje vez. (br. 2295) D 30.—

Šegvić K.: Božić bana Borka i druge pripovijesti, vezano (br. 2305) D 15.—

Šegvić K.: Pomladjenje Jakšića i druge pripovijesti, vezano (br. 2306) D 15.—

Vučica D.: Leptirica. Fino izdanje, tvrdo uvezano (br. 2294) D 12.—

Isto, kartonirano (br. 2300) D 8.—

Potpuni popis omladinskih knjiga šaljemo na zahtjev badava.

